

The Project Gutenberg eBook of Kun on tunteet: Novelleja, by Maria Jotuni

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kun on tunteet: Novelleja

Author: Maria Jotuni

Release date: August 18, 2014 [EBook #46611]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KUN ON TUNTEET: NOVELLEJA ***

Produced by Tapio Riikonen

KUN ON TUNTEET

Novelleja

Kirj.

MARIA JOTUNI

Kust. Oy Kirja, Helsinki, 1913.

SISÄLLYS:

Vasten mieltä
Untako lienee
Kansantapa
Kyökin puolelta
Hilda Husso

Kaksoiskasvettuma
Veripäivinä
Elämän sisältö
Tahvo Tuomainen
Kuolema
Kun on tunteet
Aappo
Jussi Petterin naiminen
Naapurukset

VASTEN MIELTÄ

"On ollut kosijoita, ei sen puolesta, ettei toista miestä olisi saanut. On ollut varakkaita leskiä, jotka olisivat minusta lapsillensa hoitajaa tahtoneet, on ollut nuorempaa miestä, nuorta kuin heinää. Roteva oli yksikin ja kaunis kuin maalattu kuva. Ei viinan tippaa suuhunsa ottanut, ei rahapenniiään tuhlanut ja pehtori oli oikein. Vaan enpä mennyt, kun en mennyt. Ennen minä näin leskenäkin palveluksessa kuljen, kun ei ole lasta, jonka tähden mennä."

"Pahako oli ensimmäinen mies?"

"Ei toki paha. Hyvä kuin pappi oli mies. Hyvä sen kanssa oli olla ne kolme vuotta, jotka se eli."

"Sillekö sitä uskollinen sitten olet?"

"Mitenkä uskollinen?"

"Että kun pidit, niin et toista."

"Ei, mitäpä sitä uskollinen. Mitäpä se velvoittaa. Enkä minä siitä erittäin pitänyt."

"Menitpä kuitenkin."

"Menin, se oli silloin. Menin, kun toiset toimittivat. Minä olen sellainen, etten osaa sanoa vastaan, jos näen, että oikeassa ovat."

"Olivatko oikeassa?"

"Olivat. Kotona ei sopinut olemaan, kun meitä oli monta ja pieni oli talo. Ja miesvainajani oli tavallinen eläjä. Mutta ajattelin jo mennessäni, että olisi purettava, vaan en iljennyt, kun tämä oli arvollinen talonpoika ja huivin ja kihlarahat jätin aikanaan takaisin antamatta."

"Paljonko tämä kihloja antoi?"

"Antoi kaksikymmentä markkaa. Niin ne siellä meidän puolella, pienemmistä taloista. Se oli näet tarkka tämä Iivana Kuparinen. Olisihan siitä talosta viisikymmentä hyvin kannattanut antaa. Antavathan ne toki vihkivaatteetkin, vaan ei tämä. Ja sitten piti minun anopille siitä hyvästä laittaa paita, hame, nuttu ja esiliina ja villalangoilla oikein kudoin sen esiliinan ja leveän tein. Kaikki tein hyvät, uhallakin, ja niihin se kaksikymmentä melkein kuluikin. Ja vaatetta vein siihen taloon kuin vihollisen leiriin, olisi iäkseni riittänyt. Oli sata paitaa, hyvää alaspaitaa, niin vahvoja, että itsestensä vaikka olisivat seisseet, jos pystyyn olisi pannut, oli viisikymmentä hametta, kaksikymmentä huivia, kuusikymmentä nuttua ja viisi nenäliinaa. Kävivät ihmettelemässä koko kylän naiset, kun orsille ne ripustin. Ja hyviä villapeitteitä oli minulla neljä, niin paksuja, ettei niitä kukaan talvellakaan voinut pitää. Sinne jäivät taloa rikastuttamaan, anopille jäivät kaikki kutomani. Kaksi paitaa sain ja kengät, kun talosta läksin, siinä kolmen vuoden palkka."

"Siitä kotoasi hennoit lähteä?"

"Hennoin, kun mies kuoli. Mikä koti se oli? Mitä minä vierasta taloa työlläni rikastuttamaan, ajattelin. Olisivathan ne pitäneet, vaan ei pennin palkkaa. Teenpä työtä vennon vieraisissa ennen, ajattelin. Näen pennin joskus, onpa oma vapaus mennä ja tulla. Minun luontoni on sellainen, ettei se ainaista ahdistustakaan siedä."

"Hyvähän se oli talo?"

"Hyvä. Vaan mitä minä sen hyvydestä. Minulla kun oli aivan omassa itsessäni, en kotiutunut siihen. Oma mieskin on vieras, vaikka sen kanssa kymmeniä vuosia yhdessä eläisit. Ei se koti sillä kodiksi tule, että yhdessä jonkun kanssa asut. Rakkaus kun puuttuu, puuttuu kaikki."

"Et rakastanut?"

"En. Minulla oli sulhanen ennen menoani, se oli köyhä, se oli juoppo, se oli nikkari vain. Ei sillä ollut taloa, ei muuta, mutta sydäntä sillä oli. Siinä oli mies minun mieleiseni. Teki se vaikka mitä, oikein se minusta teki. Vihkirahojakin se oli säästänyt sataan ja ne minulle toi, vaikka oli juoppo. Ja vielä viikkoa ennen vihkimistä olisi se Kupariselle sen kihlarahat ja kulut maksanut, vaan minä sanoin, että antaa olla, mikä on puhuttu, on puhuttu. 'Vaan olethan sinä minullekin luvannut', sanoi se. 'Olen', sanoin minä, 'olen luvannut, en sitä kiellä. Ja sanani kokoinen olisin ollutkin, jos sinäkin olisit pitänyt sanasi olla maistamatta.' Eikä hän siihen mitään tainnut vastata, sillä syytä oli hänessä siinä suhteessa. Hän itki vain, kun näki, että minä olin mennyttä. Ja itkin minäkin, sillä minä rakastin häntä ja olisin hänet ottanut. Olisin ottanut, vaikka juoppokin oli. Olisin hoitanut sitä sittenkin. Vaan sisareni ei antanut, sanoi, että talon vastuiksi joudutte, kun perhettä tulee. Ja oikein se oli, niin sitä olisi voinut joutuakin, näin sen. Ja kun hänellä oli järkisyyt kieltää, taivuin minä ja otin toisen. Vaikeata se oli, minä itkin itsekseni ne vuodet siellä vieraissa ollessani enkä kotiutunut sinne koskaan. Kun vasten mieltä mennään, ei hyväkään hyvälle tunnu. Kun kelle ei ole luotu, sen vierellä kaipaa. Ei sitä hyviä oloja kaipaa, ei miehen hyvyttä, rakkautta sitä kaipaa, ilman sitä tuntuu kuin ei kotia olisi missään."

UNTAKO LIENEE

"Eihän ne Kolehmaisat mitä rikkaita ole. Pienihän se on se talokin siinä."

"Mitenkäs sinä sinne jouduit, sitä tässä usein olen mietiskellyt."

"Mitenkähkö jouduin? Totta tuo lienee ollut minun kohtaloni."

"Sitä et rikkautta katsonut."

"En. Mentiin vain, kun mennä piti."

"Piti. Sinnekö muka piti. Kun oli sulhastakin jos jonkinlaista. Valitse paras. Vaan eipäs. Menepäs ulkopitäjäläiselle ja varattomalle vielä."

"Niinhän sitä sattuu."

"Ja sitten vielä, otapas miehen kuoltua vain renki ja muuta torppaan."

"Niinhän sitä, niinhän se ulkoapäin näyttää."

"Sitäpä tässä olen ihmetellyt. Joka näki sinutkin nuorena, ei sitä uskonut. Mikä siinä, sanopas, mikä siinä sinut niille teille veti."

"Kukapa tiesi. Ei tiedä edeltäpäin kohtaloistansa."

"Niin se on."

"Sitä kun mihin ryhtyy, hiljalleen sitä tietä sitten eteenpäin luisuu. Kun yhden askeleen astut, astut kohta toisen ja niin se menee."

"Niin se menee. Et ole tainnut tässä kotitalossasi pariinkymmeneen vuoteen käydä?"

"Enpä ole käynyt."

"Olihan tuo nyt somasti, että tulit. Ethän meille liene vihoja kantanut, kun taloon tultiin. Itsehän sitä kaupaksi tarjoilit."

"Itsehän sitä, kun ei muita perijöitä — ja jonkunhan sitä piti tässäkin asua. Hyvä vain, että sain kaupaksi silloin."

"Kun et miestäsi tänne tuonut?"

"En."

"Päivittelin minä päivittelemästä päästyäkin, että myypäs vakainen talo, ja muuta pois ja köyhälle talonmiehelle vielä."

"Renkimiehellekös olisi pitänyt?"

"Eihän toki."

"Sitä minäkin silloin, että eihän toki. Vaikka samahan tuo olisi ollut."

"Eihän toki, ainoan tyttären ja perijän. Olisit kai saanut vaikka kenen silloin."

"Eipä sopinut ottaa. Toiset olivat olot silloin."

"Mitkä olot?"

"Miksipä en voisi sanoakin. Sitä sinä oletkin ainoa tuttava, jolle voi puhella. Mitäpä, jos sanon. Et sitä ehkä usko. Se oli niin, ettei silloin enää sopinut katsoa, kenen otti. Oli pakkomenot."

"Kun en aavistanut."

"Kukapa sitä. Mitäpä minä pettämään rikkaita talon poikia, jotka arvossa minua pitivät. Tämä oli köyhä ja tarvitsi rahoja, kun velkojat häytyttivät."

"Älä nyt."

"No, mitäpä tuosta, jos kerron sen vaikka alusta sinulle, kun olet paras kasvinkumppani ja aina herttaisa. Sitä siinä ei ole mitään sinulta salaamista."

"Älä kerro, jos —"

"En minä enää siitä niin välitä. Ennen oli toista. Kun on nuori, arkailee suotta."

"Niinhän se on."

"Huoletonnahan sitä tässä elin ja ylvästelin. Olihan sitä hyvyttä yhden osalle, vanhempiakaan kun ei ollut."

"Sitä kun kirkkoonkin tulit, kääntyivät kaikki katsomaan. Ja tanssipaikeissa olit aina ensimmäinen."

"Lienen tuota ollut. Otan hyvän, ajattelin, en huonoa huoli. Jakelin rukkasia, katsastan ja odotan, mistä se kylleksi hyvä tulisi."

"Olihan niitä hyviä tarjolla silloin. Tämä meidänkin mies —"

"Oli. Vaan minäpä en kiirehtinyt ensin. Mikä minulla oli kotona ollessa, hyvähän tässä oli lellä. Tämä se oli minun kamarini, niinkuin nyt on tyttäresi kamari. Paras huone tämä oli talossa. Tapetit tässä jo silloin oli ja ikäheinä seiniä kiersi. Istuin illoin ja aamuin tässä ikkunan ääressä ja ompelin. Enpä tiedä vielä ketä varten. — Ei ole kiirettä, katselen ulos. Siinä on lahti, siellä takana tuo metsä. Ikkuna on auki. Kuuntelen linnun laulua. Tuo salo soi kuin kannel aamuin. Ja mieli keveissä aatoksissaan askarteli. Siinä kuluivat päivät. Elämä oli kuin yhtä unta vain."

"Niinhän se siihen aikaan."

"Tanssien sitä mentiin."

"Tanssien."

"No, olivat sitten talkoot kerran Hassilan talossa, siellä olivat kaikki kylän nuoret. Oli kaunis elokuinen päivä ja kaunis tuli ilta. Kuudan oli, vaan se kohta pilviin peittyi. Oli leikattu koko päivä ja illasteltua keräännuttiin suureen tupaan tanssimaan. Tiedät sen Hassilan tuvan, joka on suuri kuin kirkko. Tytöt olivat sitä vielä oksilla ja puilla koristelleet, että se tuoksusikin kuin paras metsä. Siinä tanssitaan ja jyrtyään. Pimentyy siitä ilta. Pieni kattolamppu palaa tuijottaa katossa ja heiluu tanssin humakasta. Mitäpä se paljoa lienee valaissut, vaan eikös joku kurillaan ota ja sammuta sitä. Soittaja soitti keskeyttämättä, pimeä tupa kajahti vain tanssin jyttinästä. Pojat nostelivat tyttöjänsä ilmaan ja kun tyttö väsyi, istutti hänet syliinsä. Illan pitkään alkoi väki vähetä, katosivat parittain toisten huomaamatta."

"Minut oli saanut käsiinsä meidän renki Juhani. Se oli kylän paras tanssija ja tyttöjen mielitietty. Komea se oli ja pitkä kuin honka, muistatko sen Juhanin?"

"Muistan toki."

"Kenelle lienee Luoja hänetkin luonut? Sen Juhani kanssa siinä tanssittiin ja mentiin vinhasti kuin pahin tuulen pyörre. Huimasi se ihan, vaan Juhani kannatti minua ja niin unohduin sen syliin. Vei siitä viimein istumaan ja jäi seisomaan viereeni. Miksi se siihen jäi, en tiedä. Jos se olisi mennyt, olisin huutanut takaisin. Minä hullu olin kuin lumottu. Senkö tähden, että se oli niin kaunis ja ryhdikäs?"

"Lähdetään', sanoin minä sille.

"Lähdetään vain.'

"Hyvästi, talonväki', huusin minä.

"Pannaan tulta', sanoivat.

"Ei, jatkakaa pois', huusin minä vastaan.

"Niin sitä mentiin. Mikä lienee ollut taika siinä yössä, kaunis se oli. Kuu oli mennyt kokonaan pilveen ja metsä oli kuin aaveita täynnä. Kuljettiin oikotietä korven kautta kotiin. Suopuron yli tullessa en porraspuita siinä erottanut, vaan astuin hetteikköön. Silloin tempaa Juhani minut syliinsä ja kantaa suon yli. Annoin kantaa, ummistin vain silmäni. Tuntui kuin Juhani olisi ollut minun omani jo aikoja sitten. Ja viimeisen kosteikon yli tultua ei se laske enää minua sylistään. Nukuin sattumalta aitassa, sinne se kantaa, aukaisee oven ja panee sänkyyn. Sitten polvistuu viereeni ja ottaa märät kengät jaloistani. Annoin sen tapahtua, tuntui kuin sen niin pitäisi ollakin. Ei olisi ollut minulla voimaa vastustaa. Mikä sen teki? Ehkä se tanssi siellä, sitten äänetön korpi, se kesäyön tuoksu ja se sankka pimeys, sekö se hurmasi minut ja saattoi hulluksi? Minä mieletön, minä rakastin Juhania. Juhani oli kuin omani. Ja kun se kysyi: 'Lähdenkö', niin en minä mitään virkkanut. En saanut sanaa suustani. Tajusin kaikki, mitä tapahtui. Tämä on nyt onnettomuuteni, tätä kadun minä ikäni. Kurjana kuljen vielä kelvoton. Kaiken sen tiesin — vaan sanaa ei suustani tullut. Ja niin se tapahtui."

"Voi sinua onnetonta."

"Pyysin Juhania sitten lähtemään meiltä. Ja hän läksi. Hän läksi maailmalle, enkä tiedä, missä hän on. En ole mitään kuullut hänestä. Mutta hän oli kuin omani, hän ymmärsi minut. Vai tuntuiko minusta vain siltä? Olihan kaikki kuin unta vain."

"Kuinka Kolehmaisena sitten tapasit?"

"Se oli sattuma. Ei hän minua aikonut. Sattui vain kerran olemaan täälläpäin asialla, velkojiensa luona lienee ollut, ja minulla oli ulkopitäjällä käyntiä. Kolehmainen tarjosi kyytiä ja mitäs, minä otin ja yhdessä ajettiin. Lumi oli sinä talvena aikaista, oli jo joulukuun alussa korkeat kinokset. Sillä oli hyvä hevonen Kolehmaisella ja mentiin siinä aika kyytiä. Ei meillä ollut mitään puhuttavaa keskenämme. Mutta mikä lienee Kolehmaisena päähän yhtäkkiä pistänyt, hän ottaa ja kosii minua. Kävimme molemmat vähän hämillemme, mutta minä mietin ensin, ennenkuin vastasin. Tämä on kohtaloni, ajattelin. Onhan tämä mies kuin minua varten. On köyhä ja rahoja tarvitsee. Se hyvin sopii. Ehkei onnistunut raha-asioissaan, koska sen päähän pälkähti onneaan koettaa ja minua kysyä. Kysyi, vaikkei luullut saavansa myöntävää vastausta. Ja siksi se hämilleen tuli. Niin se oli. Raha-asiahan se sille oli, ja raha-asiana minäkin sitä pidin.

"Jos suostun', sanoin, 'niin ei jäljestäpäin mitään muistuttamista?'"

"Ei muistuttamista, mistäpä sitä.'

"Kaikesta. Vaan jos ei moitesanaa, vaikka mitä tapahtuisi, ei selitystä, niin —"

"Ei.'

"Olkoon sitten päätetty.'

"Ja sillä se oli päätetty. Kyllä hän ymmärsi, mitä tarkoitin. Niin menin Kolehmaiselle ja Kolehmainen piti sanansa. Moitesanaa en kuullut, enkä liikaa, en hyvää en pahaa muutakaan. Ja kun keväällä pieni tyttöni kuoli ja heikkona olin itsekin, hoiteli hän äänetönnä. Kaikki kävi niinkuin olin tahtonutkin. Väärin olisi Kolehmaista mistään soimata.

"Mutta talon asiat menivät alaspäin. Ei Kolehmaisessa ollut talon pitäjää. Se oli unelias, kulki metsissä, kulki syömättäkin pitkät ajat. Suruko lienee hänen mieltänsä painanut vai mikä? Ei se mistään puhunut. Liekö monta sanaa koko avioliiton ajalla vaihdettu."

"Olisit sinä hoitanut asioita."

"Minulta olivat kuin siivet katkenneet. En uskaltanut ryhtyä mihinkään. Pelkäsin, että sen mieli

pahenee. Olin talossa kuin vieras käypäläinen. Sitä oli elämä kuin pysähtynyt kohdaltani. Odotin vain iltaa ja yötä aina ja ihmettelin sitä ajan ja päivän pituutta. Ihan se jähmetytti. Sitä olisi ennen vaikka onnettomuutta ja kurjuutta toivonut tahi muuta elon merkkiä."

"Se on ihmisluonto sellainen."

"Sellainen se on. Mutta eikös vierineet siinä vuodet ja toisiksi ajat vaihtuneet. Vaihtuivatpa, vaihtuivatpa. Kuoli siinä Kolehmainen. Otin hallituksen omiin käsiini. Ja luistihan se. Talo muuttui. Nuorihan sitä silloin vielä olin tavallaan. Olin puoliväliin neljäntäkymmentä."

"Parhaillaan sitä silloin vielä on."

"Niin on. Sattui siihen silloin rengiksi tämä nykyinen mies, tämä Eerikka. Menetteli hän se miehekseen. Ja miten kuten otin sen. Mitä? Olethan siitä ihmisiltä kuullut?"

"Lienenhän tuota kuullut."

"Kuuluuhan ne. Vaan kuulukoot. Otin sen. Ja teki se siinä työtä kuin omassa talossaan pari vuotta. Mutta sittenpä tein tyhmästi. Annoin sen itseeni vihityttää. Se olisi saanut jäädä tekemättä. Sen jälkeen alkaa tämä juoda taloa kuin omaansa. Sitä ei ollutkaan sillä sitä ymmärrystä. Hulluhan minä olin, kun en ennen huomannut, että renki on renki. Mitäpä olisi hänen kanssaan tarvinnut pappilassa käydä? No, möin talon, että jonkin pennin vielä sain ja muutin torppaan. Ja siinä on elää retusteltu."

"En sitä ole nähnytkään tätä miestäsi."

"Mitäpä hänessä lienee näkemistä."

"Kun yksinäsi kirkossakin käyt."

"Minkä harvoin käyn. Mitäpä minä hänestä matkassani kuljettelemaan. Mitä minä ihmisistä, vaan itseäni iljettä. Olkoon aloillaan ja antakoon minun olla aloillaan."

"Sitä sitä sattuu."

"Sattuu. — Jos Juhanin silloin otin, ilkesi sitä näytelläkin, tai kukapa hänet tiennee. Vaan kun mies on typerä, ei siitä ole mihinkään. Koirakin silloin on rattoisampi. Mutta en nureksi. Sitä kun omantunnon ääntä en kuullut, enkä ottanut sitä, joka minulle oli määrätty, kävi näin. Parahiksi olikin. Sitä piti minunkin saada oppia se, ettei eletä ihmisten nähden, vaan itsensä ja ettei onni ole ostettavissa. Kun se kerran näyttäytyy, etkä avaa sille sydäntäsi, katoaa se ainiaaksi, häviää jäljettömiin, niin jäljettömiin, ettet enää tiedä, oliko se sitä, vai untako lienee kaikki."

KANSANTAPA

"Päivää."

"Päivää."

"Päivää, päivää", vastasi emäntä ilostuen, kun näki naapurin Lois-Kaisan hyyprähtävän penkin päähän.

"Pakkanenpa tuo on", sanoi Kaisa ja hieroi kohmettuneita käsiään.

"Pakkanen. Mitäs Kaisalle kuuluu?"

"Mitäpä sitä näin paljaille ihmisille näin pakkasella."

"Milläs asioilla se Kaisa nyt kävelee?" kysyi emäntä ja vilkaisi kehruuksistaan Kaisaan.

"Milläpä sitä — ilman aikojaan vain", sanoi Kaisa, vaikka emäntä oli häntä vartavasten kutsunut. "Millä, milläpä sitä näin köyhä", huokasi hän vielä ja katsoi isäntään, joka istui penkin päässä ja veisteli. "Millä, milläpä sitä, ilman aikojaan vain."

Vaan kotvasen kuluttua vilkastui hän ja virkkoi:

"Olihan, olihan sitä asianpuoltakin nimeksi. Juolahti mieleeni, että käynpähän katsastamassa niitä emännän porsaita, ovatko mitenkuten kasvaneet."

"Vai porsaita", nauroi emäntä.

"Porsaita. Sitä kun on minullakin se porsas, elävä kuin mikä kultakala, no, sitä vasta on kehveli. Se on tätä samaa pesuetta. Jotta se porsas on aina mielessä kuin tuo oma lapsi tai muu läheinen, jos minne lähdet. Sitä syötät, sitä juotat ja ihan se on yhtä etevä kuin mikä muukin ihmislapsi, joka henkosestaan huolta pitää."

Isäntä katsoa murjautti ja Kaisa vaiken.

Kuului vain rukin hyrinää. Emäntä otti lepeen lepeeltä ja kehräsi eikä ollut Kaisaa näkevinäänkään. Ja mikäs Kaisalla oli istuessaan siinä lämpimässä tuvassa, istuessa siinä kädet ristissä ja peukaloita pyöritellessä ja ajatellessa tämän maailman asioita. Noitapa ajatteli rikasten olennoita. Mahtavatko, jos oikein ajatellaan, olla tuon onnellisempia? Elihän täällä köyhäkin ikänsä loppuun tavalla tai toisella, ja välikö tällä, kävikö tämän taipaleensa pumpulissa vai villaisessako? Hee, annahan olla, tosiaankin, eikös ne ihmiset niin ajatelleet, jotta annas kun keikistelen, jos tuota paremmalta toisen edessä tunnun. Turha vaivapa taisi olla. No, heidän asiansa, mitäpä se häneen kuului.

Emäntä kehräsi ja odotti, että isäntä läksisi siitä liikkeelle. Vaan ei se lähtenyt. Siinä yhä istua murjotti, murjake, istui kuin olisi siihen ikuisesti istumaan pantu. No, jo oli kapine. Et siltä asiaasi toimita, et vaikka.

Hän vilkaisi Kaisaan merkitsevästi, kun Kaisa vihdoinkin alkoi nousta. Kaisa painui paikoilleen. Ja äänetönnä istuivat he taas ja aika kului.

"Vai porsaita", sanoi sitten emäntä.

"Porsaita, porsaitapa tietenk.

Kului taas kotvanen. Rukki hyrisi kuten ennenkin. Isäntä veisteli ja Kaisa oli jo saanut lämpimänsä ja pyyhki hikeä esiliinan kulmalla otsaltansa. Kovinpa olivatkin lämmittäneet. Totta nuo kaksi taikinaa vähintäänkin lienevät paistaneet. Antaneeko taas emäntä lämpöisiä edes? Totta tuo, kun nimenomaan tänä päivänä tänne kutsui. Totta tuo toki. Vaan tuo isännän murjake kun tuossa murjotti ja vahti, ettei emäntäkään siitä ylös päässyt. Lähtisi vain siitä nyt, eipähän se isäntä kuitenkaan jos korkeintaan jonkin visaisen sanan viskaiseisi. Vaan eipähän siltä, onpa hänellä aikaa tässä odottaakin. Eipähän tässä vielä nälkään kuolle, kun leivän hajukin niin täyttävältä tuntui. Ja leivän se kuitenkin emäntä antaa. Antaa se kun antaakin. Ja jos hyvillään ottaa, voinokareenkin, jos voita on saanut kehvellytyksi tuolta murjakkeelta. Vaan vielä mitä, tuskinpa saanee sunnuntaisin omaan suuhunsakaan, vielä vähemmän poskeisen. Kyllä tuo isäntä pytyt nuuskii ja pennin kiertää osaa. Sen on näköinenkin, nenäkin sillä on koukussa kuin minkähän puntarin nokka.

Aikaa kului taas. Eivät ne näy siitä liikahtavan, ajatteli emäntä. Pelkäsiköhän tuo, että hän Kaisalle kahvit keitti? Mistä aineista! Pyönistäkö ehkä? Niitä ei viittäkään talossa ollut. Ei vaikka sydänalaa kuinka kuivatti, ei kahvitippaa kotona kostukkeeksi saanut. Jos ei hän tuonnoissa vuonna keksinyt naapurin saunassa Lois-Reetan kanssa kahvin keittoa, tottavie, ilman ikänsä olla sai. Eikä se sopinut. Ei tuollaisen miehen tähden ainakaan. Eikä minkäänlaisen.

"Vai porsaita katsomaan", sanoi hän taas Kaisalle ääneen.

"Porsaita."

"Pitäpä sitten porsaita Kaisalle näyttää", hän nousi siitä ylös ja pisti jalkansa virsuihin. "Vaan mitäpä niissä porsaissa on näyttämistä?"

"Näytettävä, näytettävä niitä on", sanoi Kaisa.

"No, katsastetaan heitä sitten."

"Katsastetaan toki."

He mennä hyypersivät ulos.

"Kyllä se murjake nyt istua murjotti", kuiskasi emäntä porstuassa Kaisalle ja nykäisi häntä kylkeen. "Ihan kuin olisi ikuisesti siihen istumaan tuomittu. Istukoon nyt."

"Hee — istukoon."

"Se kun on tuo mies kellä minkälainen, niin se on sellainen ja sellaisena se pysyy."

"Sellaisena se pysyy. Vaan anna tuon vahtia vain. Hyvä on taloinenkin mies. Sen kun leivässä olet, et tyhjällä ole. Jääpä hyvyyttä vielä jälkeläisillekin."

"Jääpi. Vaan ei kanssaihmisensä rehellisesti ei rihman kiertämää päällensä saa. Kutoa saa, vaan langattako se kangas syntyy? Ja vaatteisiin pitäisi verhoutua, niinkuin ihmisten tapa on. Vaan ei penniäkään talosta. Kierrä penni vaikka mistä."

"Sitä se on, kun kerran ketä alttarille asti seurasit."

"Sitä se on. Pidä omat neuvosi sitten, jos mieli. No, pidetään, eipä silti, onhan ne konstit, kansan ikuisesti käyttelemät. Konstit, konstitpa on vaimoillakin."

"Hee — konstit."

"Siellä on nytkin kellarin kupeella havukasan alla voipytty. Niin, ota sinä Kaisa se nyt sieltä, sitä minulla oli asiaakin, ota sieltä ja käy taas myömässä. Myöpi hänet hintaan mihin tahansa. Ja sitten panin pytyn alle sen jyvääitan avaimen, jotta toimikoon Antti asiansa. Vaan katsokoon, ettei jyviä lattialle tiputa, kun säkkiin ahtaa. Avaimen jättäköön samaan paikkaan. Niin, tietääpähän se Antti, miten parhaiten asiansa toimittelee, eipähän se ensi kertaa liene pappia kydyssä."

"Selväpäinenhän se Antti-poika on niissä asioissa. Totta tuo tuon kuten ennenkin toimittaa."

"Ja osta kahvia ja sokeria ja vie Reetalle ja käske sen Leenan tulla hakemaan rahaa, jotta kangaslangat saapi. Ja osta sinä minulle huivi kauppiasta. Ihan sitä alkaa päähineestäkin olla alaston."

"Vaan ajatellapa hullumpaa, jotta kun tuo Leenan reppana oli valehdellut papin suuhun sukkelia sanoja."

"Mitä sanoja?"

"Oli valehdellut kotikehvellystä muka synniksi sanoneen."

"Hee — vai synniksi, eihän tuo toki pappi toimeensa liene puhunut? Lienee jotakin joutessaan narraillut."

"Toimeensa oli."

"Jokohan?"

"Oli. Vaan tuntenee tuo pappikin tuon miehisen olion ja tietänee, että turhaa sen kanssa on riitasille ruveta, kun sovinnossakin voi olla. Antaa murjakkeen murjottaa ja mielessään kaavailla, että kaikkea sitä tässä elämässä vain ilmaiseksi saapi. Ojenna kätesi vain ja ota. Joutaa tuon luulla, mikäpä häntä pahoittelemaan, kun tuon kanssa on alttarille astunut ja tilatoveriksi ryhtynyt, niin suosii häntä, suotta. Vaikka maksaapahan se sekin, eipähän sitä enempi mies kuin nainenkaan täällä mitään ilmaiseksi saane, niin jotta maksettu se on se kahvikuppikin, jonka kehveltää ja nautitsee."

"Tottahan toki."

"Näetsen mies, jonka otit, omasi on. Ja kun omasi on, toimeen sen kanssa tule. Mitatkoon vaikka joka voinokareen kymmeneen kertaan, minä miestä sittenkin kymmenkertaisesti kehvellän. Se on kansan tapa aina Aatamista asti. Riita pois. Mikä minä olisin, jos riitaa rakentaisin enkä tietäisi, mikä huoneenhallitukseen ja rauhaan sopii? Jotta anna itsekunkin olla alallaan ja ole sinäkin alallasi."

"Oltava sitä on."

"Oltava. Sitä niin on parempi. Ja ota sinä nyt lämpösleipä tuolta ruokatuvan hyllyltä ja katso, ettei vieraan silmä sinua siinä näe."

"Ei näe. He-hee."

"Ja tule sitten Leenan saunaan taas, kun kahvit tulevat. Nauretaan sitten taas näille ihmisten olosille. Se niin sydäntä keventää."

"Kahvikin kun kuumana sydäntä kiertää."

"Sitä on kuin toinen ihminen kokonaan, ei sitä tyhjiä sureksi, ei mureksi. Että on sitä elämässä sitä onnenpuolta, minkä tarvitseekin, siinä sitä on omassa ilossaan — mitä, mitäpä sitä muuta kaipaakaan."

KYÖKIN PUOLELTA

— Amaliaa-a.

— Mitä, ruustinna?

— Amalia on hyvä ja jättää paikalla ne työt sikseen ja tulee ylös.

— Tuossa paikassa, kun vain nämä kastrullit huuhtaisen.

— Jätä vaikka siihen.

— Noo?

— Kuule, pistä sukkelaan kahvipannu tulelle. Siellä sisällä on, noo — arvaapas nyt?

— Enhän minä mistä arvaa.

— Arvaa nyt vain. Tahi sanonko minä? Su-su-sulhasia.

— Johan sitä ihmeitä kuullaan.

— Hertta-neidin sulhasia. Ei ne nyt aivan kihloissa vielä ole, mutta Amalia on hyvä ja sanoo minua kohta vaikka miksi, ellei —

— Miksi ettei —

— Jos kerta on sallittu, niin siinä tapauksessa, Amalia, se on varma. Kun kaksi vanhempaa tytärtä tästä niinikään vietiin, oli minulla sama tunto. Amalia ei ollut meillä silloin vielä palveluksessa, ei, Amalia tuli sen jälkeen, niin, oli minulla sama tunto, että tuossa ne nyt ovat, tuo on Siviän ja tuo on Siirin, ja jo olen monta kertaa hartaasti rukoillut, että Jumala antaisi myös Hertalle kunnan miehen.

— Kuuluuko tämä suureenkin virkakuntaan?

— Naapuripitäjän apulaispappi on. Sano "pastori" sille, jos puhuttelee.

— Tuota nyt toki raskii sanoa vaikka piispaksi.

— Nyt ne istuvat siellä salissa. Mikä onni, että uusia mattoja sattui lattialle ja että Amalia puhdisti viime lauantaina ne huonekalujen päälliset ammoniakilla. Mikä sinut panikin niitä puhdistamaan. Nyt ei tarvitse tuskitella, että kun Amaliakaan ei arvannut. Vaan arvasipas. Siitä näkee, että eikö kaikkea johda ikäänkuin korkeampi kuin ihmiskäsi.

— Ja kaakkuakin kun sattui.

— Niin, ajatteles, kaakkuakin. Paremmin ei voisi sattua. Tulepas kuuntelemaan vähän tänne oven rakoon. Jätä sumppipannu, eihän se vielä kiehu. Eikö ne miellyttävästi ja hienosti puhu? Erottaa sen puhetavasta jo, ettei sillä entistä ole. Sö-sö-sö sitä äänen pehmeää kieikutusta, mistä se puhui, "kaihosta" ja "kyynelistä", niin niin, siitä se alkaa, Amalia, siitä se alkaa. Ja Hertta, miten kainona se alas katsoo. Kullannuppuseni, äitisi antaa sinulle siunauksensa, äitisi antaa, ei hän henno sitä kieltää.

— Se ruustinna se kaikki niin taktilleen tietää.

— Hys, hiljaa sinä, eikös tiedä. Pane vain se valkea esiliina, kun menet sisään, minä tulen sinne perästä. Niiiaa kauniisti ja sano: "pastori on hyvä", jos ei heti huomaa. Eläkä raota enää niin paljon sitä ovea, huomaavat.

— Talonpoikaisen näköinen tuo on Herttaneidille.

— Ai, ai, Amalia, kuinka Amalia niin ajattelemattomasti puhuu. Amalia ottaa ulkonäön eikä ota luonteen siveellisiä puolia huomioon. Vai talonpoikainen? Pitäisi varmaan kreivejä Amalian mielestä syrjäiseen maapappilaan tulla. Eikö ennemminkin asiaan kuulu, että papin tytär saa papin? "Kun sinä sait papin", sanoi ennen mammavainaa minulle, "katso, että tyttäresikin saavat papin". Vanhin tytär saikin papin, toinen kauppiaan, silloin kun ei pitäjän läpi pappeja kulkenut, eikä pappa tahtonut kustantaa Siiriä vieraalle paikkakunnalle. Ja mikä on hänen nyt ollessa, pitäjän onnellisimpia rouvia. Niin, niin, pappa oli silloin oikeassa. Kyllä, Amalia, kyllä täytyy olla tyytyväinen, kun syvemmin ajattelee.

— Tähänkö pannuun minä kahvin panen?

— Siihen. Ja tietääkö Amalia, että Amalia loukkaa samalla minua, kun sanoo "talonpoikainen". Minun isäni oli kyllä pappi ja pappilasta minäkin läksin, vaan en minä sanonut, että pappi on talonpoikainen, vaikka ei hän osannut kahvelilla syödä, kun hän meille apulaiseksi tuli. Ja täälläpäähän ovat henget. Elämä, tietääkö Amalia, on kuitenkin paljon todellisempaa kuin leikkiminen kukkien kanssa. Vertauskuvallisesti tarkoitan. Sillä tietääkö Amalia, kun minutkin vietiin, oli ikää jo yli kuusikolmatta ja toinen silmä lasista? Vaan pappi ei katsonut muotoon, hän katsoi syvemmälle. Amalia, sanopas nyt kerta todellakin, näyttääkö sinusta, että tämä on lasisilmä? Häiritseekö tämä näköä, tarkoitan ulkonäköä?

— Olen jo tuhannesti sanonut ja vakuuttanut, ettei.

— Ettei. No sanopas sitten, eikö elämä ole todellakin paljon todellisempaa kuin leikkiminen kukkien kanssa. Mutta vaikkapa niinkin. Toimeen sitä tullaan. Yli kolmekymmentä vuotta olen nyt papan kanssa yhdessä ollut ja vaikka hän oli talonpoikainen, oli hän ihminen silti. Nuorena olen ollut Turun ja Porin läänissäkin ja nähnyt paljon maailmaa ja ihmisiä, vaan pappaa merkellisempiä en ole nähnyt. Uskotkos sinä sen, Amalia?

— Uskon, uskonpa tietenkkin.

— Niin, niin, uskot. Mutta uskotkos, että on syy sysissä, jos on sepissäkin? Sanonko vielä, yli kolmekymmentä vuotta on papan kanssa yhdessä oltu, ja tuskin on hän kertaakaan paljasta käsivarttani nähnyt. Joka näin säilyttää sisäisen arvokkuutensa, voi tulla toimeen vaikka kenen kanssa, uskotkos sen?

— Enhän minä ole niitä kaikkia niin syvällisesti ajatellutkaan.

— Et, vaan näitä asioita pitää niin syvällisesti ajatella. Vaan eihän Amalia näistä mitään tiedä, Amalia kun ei ole ollut miehellä. Näes, pappakin voi olla kavaljeeri niille, jotka niin tahtovat, vaan minulle ei, sanon, että minulle ei.

— Minullekos ruustinna taas tarkoittaa?

— Enhän minä Amaliasta ole sanaakaan sanonut. Se Amalia aina. Itsestäni minä vain puhun. Se oli helluntain pyhinä, kun meidät yhteen vietiin. Kuukauden olin jo pappaa tuntenut ja kuitenkin istuin kolme yötä vaate päällä kyökkikamarin nurkassa ja itkin. Vasta kun kuulin, miten hartaasti pappi rukoili ääneen Jumalaa polvillaan toisen huoneen lattialla, selvisi minulle elämäni arvoitus.

— Ei ne monet nykyään enää itke.

— Ei ne itke. Kevytmielisesti mennään vähän tuttavuuden perustuksella ja niin edespäin. Etenkin suuressa maailmassa. Ai, ai, Amalia, niiden elämää siellä. Amalia ei uskoisi, jos kertoisin.

— Sanoi minulle suntion emäntä, että ne sanomalehtien kautta kuuluvat siellä kaikki kauppansa valittelevan, eikä ne puhemiehiä eikä vihkimistäkään kuulu kansat siellä käyttävän. Ja vihkimättömät vaimot kuuluvat vain vaunuissa ajelevan kuin mitkäkin riikinkukot pyrstöt pörröllään. Lieneekö totta, mitä panetteli?

— Totta on, totta, mitä niistä salaamaan. Tietää ja tuta ne kaikki pitää, niinkuin pappi niin kauniisti viime sunnuntaina kirkossa saarnasi. Sillä sitäkö varten Luoja minulle järjen loi, etten ihmettelisi, silmät ja korvat, etten näkisi ja kuulisi, ja kaikki armolahjansa, etten Hänen töitensä tutkisteleisi ja havaitseisi, mikä on se maailma, jossa Hän minun kuormaani kantaa salli? Panitko vahvasti kahvijauhoja pannuun?

— Panin vahvanlaisesti. Sanoi se suntion emäntä, että ruustinnakin samaa synnillisyyttä suosii, eivät kulkeneet ennen pappilan neitsyet kaupunkilaiskankaissa eivätkä istuneet vaunuissa taloisilla taipalilla.

— Siinä sen kuulet. Vai vaunuissa, kun on nuo vanhat trillat, joissa nyt ovat vähän viiulutelleet itseänsä. Oppimaton ihmisraukka. Mutta olenko minä pyrkinyt hänen tuomarikseen, vaikka hänen synnillisen elämäkertansa tunnen? Kun on saanut oppia ja nähdä, ajattelee jo toisin: Olenko minä itse niin hyvä, että minä joka hetki Herralle kelpaisin? Mistä minä tiedän, miltä minä näytän Sen edessä, joka kaikki näkee ja kaikki tietää? Olenko paljon puhtaampi, joskin puhtaudessa olen elämäni elänyt, olenko virhitön silti, joskaan ihmissilmällä en elämästäni virhiä löydä? Tosin silti tuomittava on kaikkinaista pahaa. Ja papalle minun aina täytyy sanoa tuosta, että tuomitse sinä, pappi rakas, kaikkea kuin ihmisestä on, sinulle se kuuluu seurakunnan paimenena ja papillisen arvosi edustajana.

— Kyllähän rovasti näkyy ne puolet tietävän.

— Jaa, eikös tiedä? Papparaukan täytyy jaksaa. Jos hän kotona joskus arvonsa unohtaa, koetetaan ymmärtää se. Amalia ei huoli siitä kylillä mainita. Panehan selvikettä vahvasti pannuun.

— Minä pistin jo suuren nahkapalan.

— Elä liiaksi, ettei kalalta maista. Kahvista talon tuntee ja kahvileivistä talon tyttäret. Leikkaapas vähän paksumpia palasia siitä kaakusta — niin. Ja pane rinkelit oikealle ja peparikakut vasemmalle koriin — niin. Opi tämä ja muista aina, rinkelit oikealle ja peparikakut vasemmalle. Minun mammani minulle tämän opetti ja mummoni taas hänelle jo ennenkuin sulhasia mammalla kävi. Meillä käytettiin paljon tapoja kotona. Pappa on aina ollut niiden yläpuolella. Se on hänen erikoisoikeutensa ollut. Pitää vain ymmärtää jokaisen ihmisen erikoisoikeus ja arvottaa sitä. Mamma oli viisas sen ajan naiseksi. "Rukoile, lapseni, turhamaisuus pois sydämestäsi", sanoi hän minulle, "ja ymmärrä toisen erikoisuutta, niin riittää sinulle onnea elämäsi iäksi". Ja Jumalan kiitos, niin on käynyt. Minä rukoilin ja minun sydämeni on täynnä, niin — yhä vieläkin rakkautta!

HILDA HUSSO

(Puhelimessa hotellista toiseen)

Haloo, onko se hotel Fracessa?

— — —

— Olisiko mahdollisuus saada puhutella edeskäypä herra Aksel Lundqvistia?

— — —

— Jahaa, se on Lundqvist kuin puhuu. Tämä on hotel Iriksestä kuin puhutaan. Minä olen Hilda Husso, muistaako Lundqvist vielä?

— Olin Ekbomin maatsalongissa siivoojattarena silloin kun poika syntyi, jos Lundqvist muistaa?

— — —

— Haloo, kuinka, en kuullut?

— — —

— Ei, ei täällä ole ketään nyt. Ei Lundqvistin tarvitse pelätä, että joku kuulisi, puhuu vain vapaasti.

— — —

— Kiitos, poika voi hyvin. On ollut maalla nämä vuodet. Isänsä näköinenkin oli, kun pari vuotta sitten kävin sitä katsomassa. Ihan oli kuin Lundqvist, se minua enimmin ilahdutti.

— — —

— Ei, ei mitään, en minä eläkettä sille enää.

— — —

— Antoihan Lundqvist silloin sen kaksisataa. Moni ei olisi antanut sitäkään. Kiitos vain vieläkin. Se oli kylliksi. Ei, ei toki enää.

— — —

— Kiitos kysymästä. Hyvin itsekin olen voinut. Kuusi vuottahan siitä on. Luojan kiitos, olen sattunut hyviin paikkoihin. Laivassa olen ollut siivoojattarena ja sitten hotellissa Viipurissa ja Pietarissa.

— — —

— Ei, ei pojasta ole ollut minulle mitään haittaa. Suotta silloin poliisillakin Lundqvistia pelottelin, mitä poliisi olisi siihen muka voinut. Sitä on yksinkertainen ja lapsellinen, kun on kokematon. Lundqvist ei muistele sitä pahalla.

— — —

— Ei, ei se Lundqvistin syy ollut. Ja onpahan syy sitten! Ei syy eikä mikään. Sattuuhan sitä, sehän on kokemattomuutta vain ja viattomuutta. Ja kuten sanoin, ei pojasta ole haittaa. Tottahan se ihmiseksi kasvaa ja ihmisenä kuolee, kuten muutkin, minkälaisena, se on hänen asiansa, ei meidän.

— — —

— Tietenkin sen elanto vielä vähän maksaa, vaan ei se tunnu, kun ansaitsee kuten minäkin eikä lapsia ole muita kuin tämä yksi Lundqvistin kanssa.

— — —

— Kiitos siitä, että Lundqvist haluaisi nähdä poikaa. Saahan Lundqvist, jos todella tahtoo, vaikka onhan se tarpeetonta. Minä kun muuten tulin asioita järjestämään tänne, niin pistäydyin sitä samalla katsomassa.

— — —

— Käymäsiltään käymässä. Heitän nyt palvelukseni.

— — —

— Ettäkö sulhasia? Se Lundqvist, se on entinen. Mutta tavallaan se on tottakin, sitä ihmiselämässä sattuu jos jotakin.

— — —

— Tarkoitan, sattuu sellainenkin hullu, joka naida tahtoo.

— — —

— Niin arvelin. Arvelin ottaa miehen, kun on sopiva. On asioita, jotka puhuvat sen puolesta. Jalat ja vanhuus.

— — —

— Ystävällinen, kuten aina. Ei sievä enää. Näkisipä Lundqvist, ei sieväksi enää sanoisi. Sitä muuttuu ihminen.

— — —

— Ruotsin puolelta on. Kauppias se on, Eriksson nimeltään. Sinne ajattelin mennä.

— — —

— Poikako? Tänne jää poika. Mitä minä sillä siellä. Kun lapsi kasvaa, mitä se enää vanhemmalla sitten? Se on vain haitaksi sille. Mitä Lundqvist itse ajattelee?

— — —

— Ei Lundqvist pelkää, en minä häntä Lundqvistin vastuiksi toki. Jääköön samaan paikkaan, maksan sinne eläkkeen.

— — —

— Ei, Eriksson ei pojasta mitään tiedä. Mahtaisiko tuo tuosta paheta? En usko. Vaan mitäpä se häneen kuuluu.

— — —

— Ei Lundqvist vain mitenkään ajattele, että Lundqvistia tahdon rasittaa. Ei, sehän olisi siivotonta. Vaan onhan poika tavallaan Lundqvistinkin, ajattelin. Ja ajattelin siksi, että jos Lundqvist olisi niin hyvä ja sen verran huolestaisi, että kun poika tulee siihen ikään, että juoksupojaksi kelpaa, niin Lundqvist toimittaisi hänet johonkin hotelliin.

— — —

— En tietysti erityisiä vaatimuksia aseta, että muka hotelliin. Vaan onhan sekin hyvä ala. Ala kuin ala, kunhan ihmisenä pysyy, toimeen tulee ja on tyytyväinen. Ja sehän taas riippuu luonteen laadusta, ei muusta, ajattelen.

— — —

— Ei Lundqvist. Huolehdi itse pojasta siksi. Tottahan rahoja siksi saan. Siitä pidän huolen. Ja onhan minulla säästöjäkin.

— — —

— Ei paljon. Tuleehan niitä kuuteentuhanteen.

— — —

— Niin on kertynyt.

— — —

— Hee. Rikkautta jos rakkauttakin.

— — —

— Ha-ha-haa. Hyvä ammatti. Tuottaahan se siivouskin yksinään, ja sitten lahjarahat ulkoa, Lundqvist tietää.

— — —

— Ha-ha-haa, ei ollenkaan, ei ainoatakaan rikasta rakastajaa.

— — —

— Ei, ei, Lundqvist laskee leikkiä. En minä ole vielä kenenkään antanut itselleni hölynpölyä rakkauksista ja muista puhua — mitä aikoinaan lienee Lundqvist puhunut, ei muut.

— — —

— Ettäkö minä siveydessä? Ha-ha-haa, mitä se Lundqvist nyt. Tietysti tavallaan siveydessä, aivan kuinka ottaa.

— — —

— Tietysti nimityksiä kaikki. Ha-haa-haa, kokemattomat ihmiset kun pääsevät asioita nimittelemään ja nimityksiä kaavailemaan, niin siinä se. Järkevät ihmiset, mitä ne nimityksistä.

— — —

— Mies on varakas, siinä koko rakkaus. Ja sanon suoraan, pelkään, ettei toista tarjousta tule. On ikää jo minullakin. Ja vakituinen mies on vakituinen.

— — —

— Ei miehessä mitään erityisiä etuisuuksia, mitä sitä vielä etuisuuksia! Ei se ole liian viisaskaan. Se on hyvä minusta. Varoja on eikä sukulaisia, siis sopivasti sekin. Tämä kauppa, minkä teen, on kaikin puolin edullinen. Sain myötäjäisiksi etukäteen viidentuhannen pankkikirjan, tietääkö Lundqvist.

— — —

— On tarpeeksi rahoja. Nämä viisituhatta säästän pahan sattuman varalle, vaan ne kuusi tuhatta, ne ovat liikaa.

— — —

— Ei, ei pojalle. Mutta jos Lundqvist tahtoo pitää ne, se on toista.

— — —

— Ei, ei pojalle. Rahat olisivat vahingoksi hänelle. Onnellisinta on, kun ihminen itse ansaitsee pienestä elatuksensa. Sitten on vähään tyytyväinen ja osaa iloita. Ponnistus on paras ihmiselle. Siksi ei rahoja pojalle. Mutta Lundqvist on hyvä ja käyttää ne itse, miten vain parhaaksi näkee.

— — —

— Niin minäkin. Miksi me kaksi vanhaa tuttavaa, joilla on ollut hauskoja hetkiä, emme voisi olla suoria keskenämme ja puhtaasti ajatusta ulos sanoa. En kiellä, ettei Lundqvist olisi miellyttänyt minua enemmän kuin kukaan muu sivukulkija, ja onhan niitä sivukulkijoita sattunut jos jonkinlaisia. Ja siksipä ajattelinkin, että Lundqvist ottaisi ne.

— — —

— Rakas Lundqvist, ei estelemistä enää. Se on nyt minun, vanhan hupakon päähänpistoja? Sillä mitäs minä sinne vieraalle miehelle pienistä säästöistäni viemään. Ei Lundqvist saa olla turhan arka, Lundqvist, joka on niin rohkea, ha-ha-haa — veijari ihan naistenkin suhteen.

— — —

— Ei, ei. Lundqvist puhuu taas piloillaan. Ei meistä enää, eikä minusta enää. Minä tiedän Lundqvistin ma'un. Minä olen vanha ja kohta rypyyinen. Ja Lundqvisthan pitää niin tuoreista ja raikkaista.

— — —

— Ei. Lundqvist, pila pois. Ennen oli toista. Kuinka se Lundqvist oli iloinen. Herrjestas, miten se osasikin.

— — —

— Ha-ha-haa — tavataan vain, niin jätän pankkikirjankin.

— — —

— Ha-ha-haa. Se on leikkisä, kuten aina. Vietetään vain juhlat, ei minulla mitään sitä vastaan taas.

— — —

— Minua ikävä? Ei ollenkaan, tiedän sen.

— — —

— Ha-ha-haa — Se Lundqvist, kymmenille se Lundqvist niin sanoo, vaan ei haittaa —

— — —

— Kyllä tulen, aamupuoleen yötä, kun Lundqvist on vapaa. Näkemiin sitten!

— — —

Ha-haa-haa, en suostu!

KAKSOISKASVETTUMA

— Miten sinä painat siinä taas, en jaksa hengittää.

— Niinhän sinäkin.

— Puhuiipas, että sinä uskallat puhua, eikö sinua peloita, että lyön sinua, kun suusi avaat?

— Ei. Jos lyöt, käypi se itseesi, painan silloin sinua vielä enemmän.

— Uhalla teet sinä olon sietämättömäksi. Sinä olet kiinni minun ruumiissani. Minun. Minun nesteitäni sinä imet, sydänmehuistani elät. Jos leikkauttais sinut irti, mitä sitten?

— Loppusipahan olisi. Sillä eihän sinulla ole omaa ruumista. Minun se on. Minä synnyin ensin ja vanhemman etuoikeudella sen omanani pidän.

— Synnyit ensin, ha-ha-haa. Miten sinä ensin synnyit? Vaan olkoon! Joka on voimakkaampi, sillä on suurempi elämisen oikeus. Sydämeni sykkii. Vaan onko sinulla omaa sydäntä edes? Sydämeni sykkii, raivoaa vihasta. Ah! Siten vihata kuin minä, ei kukaan muu jaksa.

— Ja siten rakastaa ja kärsiä kuin minä, ei kukaan muu jaksa.

— Heikkoutta sinun alituinen kärsimisesi ja rakkautesi. Vihaan sitä, se painaa, se on liian lähellä minua, sinussa. Eikö vihani tunnu suonissasi, eikö kiehu se lainaveressäsi, sinä kurja, kärsivä vaivainen? Kuristanko sinut, noin, kun sen helposti voisit? Mihin pääsisit? Ahaa! Suupielesi vääntyvät, aina ne ovat itkunherahduksessa kuin minkä avuttoman lapsen. Painaako elämä sinuakin muka? Painaa,

sortaa ehkä! Minua, minua ei paina, ei sorra. Minä itse painan, sorran.

— Niin painat, niin sorrat. En jaksa enää sietää. Kurista minut kärsimästä ja näitä helvetin tuskia tuntemasta. Olen väsynyt. Sieluni on sairas ja levoton, se kaipaa valoa ja rakkautta, etsii hyvyttä, vaan ei mistään löydä. Valoa ja rakkautta, jotka terveeksi tekevät. Tarkoitusta elämälle. —

— Luonnon sokealle pilalle —

— Olet voimakas. Tuhatkertaiset valheet katseesi halkoo, vaan halkooko sitä pimeyttä, jonka takana ratkaisujen ratkaisut ovat? Taistelet valheita vastaan, valhe kasvaa valheitten juurista, sokeana kuin raskas ruoho kuolleitten haudoilla peittää se mustan maaperän ja saastuttaa ilman. Miksi raivoat, miksi taistelet?

— Olen syntynyt taistelemaan, näkemään, kärsimään ja raivoamaan.

— Voi olemista, voi olemisen tuskaa! Kammoavat tätä kasvettumaa. Väki katselee meitä ja nauraa, kun tuskissani vääntelehdin. Sydämeni näännyy. Rakastaa minua ei kukaan voi. Jossakin kuiskasi taas joku ilkeitä sanojansa, etkö kuullut?

— Kuiskasi oman tuomionsa, sinä heikko raukka. Rakastaa ihmistä eivät ihmiset voi, valheitaan vain, etkö sitä tiedä. Kamalata on elämä ja raakaa pyyteinensä. Myrkyttynyt on luonto ihmisessä ja kirottua, kirottua koko elämänsä. Sopiutuako voisin? Rakastaako? Ei. Oikeudentuntoni ei salli. Niin kauan kuin voimaa on minussa, taistelen, vihaan.

— Vaan minä olen väsynyt ja kärsinyt kauan. Anna minun levätä luonasi kerran. Unohda heikkouteni, rakasta minua. Vain se, joka kykenee vihaamaan, kykenee rakastamaankin.

Hän kietoi käsivartensa toisen kaulaan ja itki. Vaan toinen työnsi ne katkerana luotansa pois ja äänetön kirous liiteli hänen yhteenpuristetuille huulillansa.

Sillä hän rakasti ihmistä, tulevaisuuden täydellisempää ja valheetonta ihmistä, eikä omaa heikkouttansa eikä tuhatkertaisia tuskiansa.

(Strindbergin syntymäpäivänä 1909.)

VERIPÄIVINÄ

Veera seisoi tien vieressä huiviinsa kääriintyneenä ja odotti sulhastansa. Kuu paistoi kalpealla taivaalla ja metsän varjot kävivät synkemmiksi. Heikkoa risahtelua kuului metsästä. Kuin aave ilmestyi pitkä haahmo Veeran viereen.

Äänetönnä ojensi Veera kätensä tulijalle.

"Kylmä on kätesi, Veera."

"Veljeni on se petturi, hän on ilmiantanut meidät, pettänyt asiamme, isänmaamme. Poliisit vainoavat meitä, kohta ovat kintereillämme."

"Veljesi se on. Tiesin sen."

"Veliraukkani, säälin, ah, kuinka säälin, omaa heimoani ja vertani. Anna minulle aseesi."

"Ei, armahani!"

"Minun on se tehtävä."

"Kuinka sitten —"

"Sinä ammut minut sitten."

"Ei. Minä teen sen."

"Ei. Ei vieras käsi, ei kosto eikä viha. Käsi, joka on häntä tuudittanut ja hänelle palasen ojentanut."

"Jaksatko?"

"Omaa veljeäni rakastaa?"

"Armaani, oma ystäväni, miksi piti näin käydä? Raskasta on elämä. Vaan ei ole aikaa itkeä ihmiskohtaloa. On tehtävä mitä tehdä voipi. Minä lähden. Minä houkuttelen hänet metsään. Sinä ammut hänet täällä. Minä piilotan ruumiin, kaivan sen yöllä maahan. Sitten pakenemme. Kukaan ei siitä mitään tiedä. Lain koura ei meihin ulotu, ja jos ulottuisikin, eihän se asiaa muuta. Armaani, pääsi painuu alas, epäiletkö?"

"En, ystäväni."

"Kirkkaampi kuin kuolleen lain oikeus on kärsivän ihmissydämen selvä tunto."

"Hyvästi, tuo hänet tänne. Aseesi?"

"Tässä. Piiloudu puiden varjoon. Ja kun *se* on tapahtunut —"

"Lepoa kaipaan — kätesi kautta."

"Ei vielä. Vielä on edessämme pitkä taival. Ja jos on lyhyt, sen helpompaa. Ihmisen elämä on kuin raskas uni, ja loppu — ketä ei se houkuttaisi? Vaan ei vielä. Ponnistakaamme viimeiseen asti, tulevat toiset, ponnistelevat jälkeemme. Ja joskus kirkastuu, uni kepenee. Onhan se selvää? Turhaanko ponnistelimme ja itsemme unohdimme? Turhaako olisi sukukuntien taistelut? Turhaanko — epäiletkö?"

"En koskaan."

ELÄMÄN SISÄLTÖ

Neiti Sofia Kunelius asui velivainajansa tyttären Eriika-Sofian kanssa pienessä, rappeutuneessa talossa, joka oli jäänyt perinnöksi Eriikan isältä. Isän kuoleman jälkeen nauttivat he pientä eläkettä. Molemmat olivat he jo vanhoja, Sofia oli kohta kuudenkymmenen ja Eriika neljänkymmenen vanha.

Heidän toimeentulonsa oli niukanlaista. Vaan kun talo oli oma, oli asunto vuokraton, niin että mikä kului, kului kyökin puolella. Heidän palvelijattarensa Fiina ei aina ollut talon puolta pitävä. Eipä siltä, että sitä olisi voinut vieraalta, niinkuin Fiinalta, vaatiakaan. Eivätkä he tahtoneet Fiinaa moittia. Olihan hän kuitenkin kuin heidän omaa perhettänsä. Hän oli ollut heillä kohta kaksikymmentä vuotta. Ei siis olisi tullut kysymykseenkään antaa Fiinalle mistään muistutusta, vielä vähemmin häntä pois panna. Ja toimeenpahan oli tultu. Vaatepuoli tahtoi kyllä jäädä liian vähälle. Vaan Luojan kiitos, eipä heillä ollut missään käyntiä. Eriikan isän ja äidin vanhat tuttavat olivat kuolleet, ja uusia, eipä heillä uusiakaan ollut. Luojan kiitos, ne olisivat tehneet elämän vain levottomaksi. Näin oli heillä hyvä olla. Ja olihan Fiina heidän turvanaan. He olivat kiitollisia hänelle siitä, että hän jaksoi heistä huolta pitää.

Salaa merkkasivat ja ompelivat he kylälle. Fiina keräsi niitä muka omiksi ompeluksikseen. Sillä heistä oli synty pitää sitä ammattina. Se oli synty kuolleita vanhempiakin kohtaan. Heillä ei ollut oikeutta alentaa heidän muistoaan ja yhteiskunnallista arvoaan. Heidän jälkeensäpä he saivat eläkkeenkin, joka heidät hengissä piti.

Niin kuluivat hiljaisesti ja rauhallisesti päivät ja vuodet. Mitään ihmeellisempää ei heille vuosipitkiin tapahtunut.

Vaan eikös kohdannut heitä kuitenkin suru? Neitsyt Fiina, joka aikoja sitten oli jättänyt huikentelevat vuodet taakseen, rupesi vanhoilla päivillään pitämään miestä luonaan. Mistä hän sen lienee korjannutkin, ja nuorempi se taisi olla kuin Fiina. Siellä se alkoi istua kyökkikamarissa aina, joka ilta. Sinne Fiina kestitsi häntä, niin ettei joutunut enää heidän asioitaan kunnolleen toimittamaan. Vieläpä hän näytti tulevan ärtyiseksi, jos vahingossa tuli kyökkiin pistäytyneeksi.

Sofia-neiti neuvotteli Eriika-neidin kanssa, mitä olisi tehtävä. Uskaltaisikohan mitään Fiinalle sanoa? Olihan vaikea ja ehkä väärinkin sotkeutua toisten asioihin. Ja he päättivät katsastaa ja odottaa vielä.

Hulluinta kaikista oli se, ettei raha tahtonut riittää talouteen. He ompelivat myöhään iltasilla, vaan se ei juuri sanottavia auttanut. Silloin päättivät he kuitenkin keskustella asiasta Fiinan kanssa.

Fiina kutsuttiin eräänä aamuna sisään ja vanhempi neiti kysyi aristellen, että kuka oli se mies, joka

Fiinan kanssa niin ahkeraan seurusteli? Voisivat ihmiset puhua pahaa Fiinasta, jos näkevät, arveli hän.

— Puhukoot. Mies oli hänen sulhasensa.

— Sulhanen? Aikooko Fiina sitten jättää heidät ja mennä naimisiin jonkun vieraan miehen kanssa?

— Totta se vieraan kanssa on tehtävä, jos kerran tehtävä. Ja sitä paitsi, jos hän suoraan sanoi, asiat olivat sillä kannalla, jotta mentävä oli.

Vanha neiti katsoi kauhuissaan Fiinaan. Hänen silmänsä olivat pelästyneet ja niihin alkoi kihota vettä.
— Ei, ei hän ikinä ollut niin kauheata kuullut. Ja mikä mies se oli, joka Fiinan tuhoon saattoi? Ja miten he nyt toimeen tulivat ilman Fiinaa? Ei, se oli mahdotonta!

Kyöneleet alkoivat juosta pitkin hänen laihoja, kellastuneita poskiaaan.

— Jos neiti niin häpeää puolestani, voinhan hetikin lähteä.

— Ei, Fiina. Fiina antaa anteeksi. Minusta on vain niin vaikeata ajatella, että Fiina meidät jättää.

— No, totta puhuen, eihän se ole sanottu, ottaako se enää minut.

— Eikö ottaisi? Mitenkä ei ottaisi?

— Mikä ne miehet tietää. Sattuu vielä nuori ja juoksija kuten tämäkin. Sattuu toinen tulemaan ja vie sen. Mikäpä heidät tiennee. — Vaan niinhän se on ollut puhe, että se ottaisi. Ja sen puheen päälle hän sitä — ymmärtäähän neiti, — sen puheen päälle hän sitä minä vasta hyväyttäni sille jaoin. Ja kun on mieheen mieltynyt, mikä on jakaessakaan. Ja tietäähän sen jo näillä i'illä, ettei se vähemmällä asetu, jos mies on miehen luontoinen. Jotta sitä pitää uskaltaa vain ja luottaa. Sillä sitä kun toisen arvioipi ihmisen kokoiseksi, niin se itsekä itseänsä ihmisenä pitää ja paremmin sanassansa seisoo. Niin se on.

— Niin se taisi olla.

— Niin se oli. Ja minkä hän sitten itse tälle asialle taisi? Ihminen oli luotu sellaiseksi. Hänessäkin jo tässä toissa vuonna yhtäkkiä heräsi se halu, että miten-kuten päästä vain naimisiin. Jo ihan aatteelliselta kannalta hän sitä ajatteli. Hyvähän paikkakin oli, eipä siltä, mutta pyrki yhä ajatteluttamaan, että olivat sittenkin onnellisempia ne, jotka perheellisinä retustelivat. Sillä ontoksi se kävi elämä ilman sitä, ontoksi kuin tuo laho kanto!

— Niinhän se on.

— Niin se on. Jotta eikö tuo liene ollut parasta sittenkin, että näin vain kävi ja aikanaan kävi, tulipa tuosta nyt onnea tai onnettomuutta. Ptyh — mikäpä hänet muka enää onnettomaksi teki? Tiesihän tämän elämän onnettomuudet. Tahi turhan onnelliseksi? Ikäänkuin ei tiennyt, että tulemattahan tulematon jäi, niin hänelle kuin muillekin. Tuli vain se, jota tarvitsikin. Täytettä elämään tuli. Ja eikös sitä sovi olla siitäkkin tyytyväinen?

— Sopii. — Jos Fiina on hyvä ja odottaa vähän.

Sofia-neiti pujahti Eriikka-neidin kamariin ja ehdotti hänelle, että he ottaisivat sen Fiinan miehen tähän. Sitten ei Fiina heitä jättäisi. Eihän se heitä oikeastaan häirinnyt ja pitihän oppia sopiutumaan. Mitä Eriika siitä arvelee?

— Se oli oikein. Olihan Fiina kuin omaa joukkoa. Eikä Fiinatta toimeen tullut.

— Ei tullut. Ja pitihän oppia sopiutumaan. Eikö se ollut Jumalankin tahto? Miksi heillä toinen tahto olisi?

— Niin, Sofia.

He ilmoittivat toisessa huoneessa odottavalle Fiinalle päätöksestään. Heidän puolestaan siis voi Fiina mennä naimisiin vaikka paikalla, kun vain pyytää miehen muuttamaan heille. Saavat kyökkikamarissa asua. Luuleeko Fiina, että hän voisi siihen suostua?

— Menköön suolle silloin koko jänishousu, jos ei suostu. Nythän se tämäkin naimiskauppa oli varma. Ei pääse mies sanomaan, ettei kannata naida eikä huoneita vaimoa varten pitää.

— Mikä virkamies se on, jos saa kysyä?

— Muurarismies, mikäs muu.

— Kunpa hän nyt vain täällä viihtyisi.

— Menköön suolle, jos ääntäkään sinnepäin päästää. Sitä ei nyt enää häneltä kysytä, viihtyikö vai oli viihtymättä.

Ja niin se oli päätetty. Ensi sunnuntaina kuulutettiin heidät ja kahden viikon päästä siitä oli häät.

Ja tosiaankin, alussa ei heille talous tullut sen tiukemmalle eikä miehestä ollut heille yhtään haittaa. Päinvastoin. Kantoihan puut toki sisään ja haki veden. Ja oli pa kuin turvansa takana, kun mies oli talossa. Pieni vika hänellä tosin oli. Hän joi aina palkkansa sunnuntain seuduissa, vaan silloin hän pysyi enimmäkseen poissa kotoa. Niin etteivät he häntä moittimaan päässeet. Ja kelläpä sitä ei vikoja ollut. Ellei vikoja ollut, ei ollut ihminenkään. Ymmärsiväthän he toki sen verran miehistäkin luontoa.

Vasta' sitten kun Fiina synnytti muutaman kuukauden kuluttua pojan ja piti apuvaimo ottaa, tuntuivat lisämenot enemmän, ja elämä tuli entistään ahtaammaksi. He ompelivat ahkeraan ja koettivat tukkia niitä menoja nurkumatta, vaikka se kävi vaikeaksi.

Mutta mitä siitä, jos vaikeata oli, kun heille oli tapahtunut sellainen ihmeellinen ilo, että heille oli syntynyt pieni, elävä lapsi. Kyllä oli siunattu se ajatus, ettei laskea Fiinaa pois. Minkä ilon se nyt heille tuotti. Kyökkikamari muuttui kaiken keskustaksi. Siellä lepäsi poikanen kehdoissaan. Molemmat vanhat neidit hoitelivat ja katselivat sitä ihmeissään. Koskaan he eivät olleet ennen lasta niin likeltä nähneet. Se oli ihmeellisen pieni ja lämmin olento. Se oli kuin ihminen ainakin, hennempi ja somempi vain. Sen olento oli heistä niin ihana ja herttainen, se lämmitti heidän sydäntään. Eikä se synnistä varmaan mitään tiennyt eikä maailman murheesta. Sen sielu oli niin kirkas ja puhdas, että sitä ajatellessa täytyi itkeä ihan. Ja se itku puhdisti heidän sydämiään ja he tunsivat voivansa rakastaa maailmaa ja ihmisiä pyytämättä itselleen mitään. Ja eikö ollutkin se elämän tarkoitus?

Nyt olivat he sen vasta oppineet. Eivät he ennen olleet siitä mitään tienneet. Rakastaa kaikkia kuten omia lapsiansa.

Kuinka he eivät olleet sitä ennen tienneet? Ja sehän oli niin selvä, sehän elämälle vasta sisällön antoi.

Niin, Fiina, hän oli ollut oikeassa elämän sisällön suhteen. Mutta mistä hän tiesi sitä kaivata, kuka oli hänelle sitä opettanut, se heitä usein ihmetytti.

TAHVO TUOMAINEN

Tuomaiset olivat varakkaita eivätkä tarvinneet elatuksestaan huolehtia. Tahvo Tuomainen ei itse ollut eläessään käynyt töissä. Lainaili vain rahoja ja nosti korot. Mitäs, kun oli mitä antaa, niin jaksoihan niistä tuon puuhan toki pitää. Rahat kasvoivat kuin uhalla, itsestäänkin, vaikka he eivät olleetkaan ahneita eikä saitoja, lainailivat silloinkin, kun takaisinsaanti oli epävarmaa, ja suorastaan autoivatkin ihmisiä, sillä olihan se Jumalankin käsky.

Ja kun heillä ei ollut perillistä kenelle säästää eivätkä itse jaksaneet pääomaa kuluttaa, tuntui heistä hyvältä ihmisiä ihmisten tavalla kohdella, ja tuntui niinkin, että tässä ajallisessa ajassa sitä oli katsottava jo eteensä, jos mieli paikkaa siellä paratiisissa.

Mutta eivät he, niinkuin monet, kaupan takeen hyvyyttään harjoittaneet. He olivat hyviä sydämestään. Siksi olivatkin he onnellisia.

Näkihän sen vieraskin, että emäntä se sen onnen taloon tuotti. Eihän Tuomainen itse suinkaan ollut paha mies, kävihän se kirkossa ja seurasi Jumalan sanaa, mutta parempi vielä oli emäntä ja tarkemmin vielä pyrki Hänen käskyjensä noudattamaan.

Ja vaimostahan se kaikki tämä maallinen onni riippuu. Jos vaimo on kiero, ei elämää suorista mikään, jos se tahtoo minkä tuhota, tuhoaa se. Vaan jos se oikeaan ja hyvään pyrkii, siunaus seuraa sen askeleita. Vaimo kirkastaa pahankin miehen mielen, saati sitten hyvän, saati sitten sellaisen kuin Tuomaisen, jonka mielessä ei ollut mitään synnyntävikaa.

Jos ei viaksi katsottane sitä, ettei hän tehnyt työtä. Mutta ei tullut tehdyksi, kun sitä pääomaa oli ja se askarteleminen vierastutti ja tuntui vaikealta. Miten lienee tottunut sellaiseksi alun perin? Eivät ne Tuomaiset alkujaan sellaisia olleet. Eivät siihen aikaan ainakaan, kun omaisuudelleen pohjan laskivat.

Ne pohjat olivat lasketut kotiviinapolton kultaisina aikoina, noina aikoina, jolloin kannatti ostaa viljaa summakaupoissa, poltattaa sitä ja myydä viinana kaupungin porvareille. Tuomaalassa poltettiin viljaa enemmän kuin missään muualla niillä seuduin ja kerättiin rahoja kymmenintuhansin, miten kaikki lie kerättykään. Niin ettei tulevilla sukupolvilla ollut muuta huolta kuin kanna korot ja peri langenneet lainat. Eikä se raha ollut vielä ehtinyt miestä pahentaa, lujaa juurta kun oltiin. Omaisuus osattiin salata ja itse töissä käydä. Vasta Tahvon aikana omaisuuden suuruus pääsi huutoon. Mökkiläiset olivat näet nähneet, että Tahvolla oli uusia seteleitä kirstu täynnä. Pajasta suoraan kuului raha muka tulevan pakkoina, joita Tahvo sunnuntai-iltoina saksilla pienenteli. Olivat näkijät nähneet, liekö ollut totta?

Mutta jos Tahvo itse ei askarrellut, askarteli sen sijaan emäntä. Hän oli pieni ja lihava lellukka, jonka suusta ei kukaan ollut kuullut pahaa sanaa. Itse liikkui hän navetat ja aitat, piti huolen taloudesta ja miehestänsä. Eikä käynyt Tuomaalassa sitä vierasta, jota emäntä itse ei olisi haastatellut ja jolle omin käsin ei olisi tarjouksia tarjoillut. Eikä emäntä vanhempanakaan tapojansa jättänyt. Kun jalat jäykistyivät, otti hän tottuneen kyökkipiian, ja kun piika kihlautui naapuripitäjään, otti hän torppari Lampaisen Esterin ruoanlaitto-oppiin. Ja oppihan se Esteri keittotaitoa ja siisteyttä, vaikka oli vasta kahdeksantoista vuotta vanha silloin.

Emäntä otti varta vasten Lampaisen Esterin, sillä hänestä tuntui, kuin he olisivat Lampaisille ikäänkuin velkaa. Lampaiset olivat näet ennenvanhaan menettäneet maansa Tuomaisille. He olivat olleet viinaan meneviä, ja siksi heitä ei ollut elämässä onnistanut niinkuin Tuomaisia. Siksi sanoikin emäntä isännälle, että se viisisataa, minkä Lampainen oli ennenvanhaan lainannut, sai heidän kuoltuaan jäädä anteeksi, eikä sen korkoja saanut kiristää, jouti olla, vaikka ne olivat jo kymmenen vuotta olleet maksamatta. Ja etenkin ruokavaroja lähetteli emäntä runsaasti Lampaisille.

Lampaisen torppaan koituivat siten väljemmät ajat. Näki toki särvintäkin ja jonkin rahapennin väliin. Saisi vain toisiakin lapsia siitä hiukan suuremmiksi ja hyviin palveluspaikkoihin, niin mikäs, menihän se. Ja Lampainen, joka ei ollut kehakimpia työmiehiä, alkoi haaveilla paremmista oloista. Mitähän, jos pyytäisi Tuomaalasta vielä lisälainaa, ostaisi lehmän tahi pari ja möisi maidon maitona? Mitähän, jos Tuomaalan emännälle esittäisi asian, eiköhän tuo olisi asian puolella? Esiteltävä se oli, kun sopiva hetki tuli.

Mutta sopivaa hetkeä ei tullut. Se asia jäi emännälle esittämättä. Sattui niihin aikoihin näet, että Tuomaalan emäntä yhtäkkiä kuoli, halvaus tahi muu äkkitautiko lienee tavannut. Terveeltä jalaltaan se kaatui, ei lähdöstään mitään tiennyt. Ja vasta viisissäkymmenissä oli. Kesken ikääsi lähdepäs, ihminen, kun kutsumus tulee, lähde, älä vastaan sano, sillä ääntäsi ei enää kuulla. Jos oli hyvä ja rakas tämä maailma, jätä se, jätä ainiaaksi ja painu vain sinne, josta et koskaan takaisin palaja.

Niin tuli kiire lähtö emännälle, ettei sanaakaan lähtiessään kerinnyt sanoa. Ei hyvästi toverilleen heittää edes. Sehän se Tahvoa kovasti suretti, kun ei hänkään puolestaan ehtinyt anteeksi pyytää, jos jotakin rikettä elämän varrella olisi sattunut, ja ainahan sitä oli tietenkin sattunut, kun tämä ihminen ei koskaan ole tekojensa herra.

Tahvo aivan typeryi suruunsa. Hän ei tajunnut kuolemaa. Jos sitä kuinka ajatteli, ei ajatus siihen pystynyt. Äsken oli ihminen siinä edessäsi ja nyt ei ollut, ei ollut häntä missään. Pois meni ja jätti autiot sijat. Jos häntä kuinka etsit, et mistään löydä, jos kuinka kaipaat, et enää tapaa. Ja kun kasvoja muistelet, niitä hyviä, et muistakaan enää, unohtuvat nekin. Kuin uni haihtuu vain kaikki, haihtuu omakin elämä. Kun sitä ajattelet, et lopulta tiedä, olitko elänyt mitään, vai hourettako oli kaikki.

Haihtuu, haihtuu ihmisen elämä — mitäpä tuossa. Vaihtuuhan taivaskin tähtinensä, särkyä, murtuu, muuttuu kaikki. Mikään ei sinänsä säily. Ja mikään kun ei ole omaasi, pois sinulta viedään. Totu vain pois kaikkeen, sydämen tyhjyyteenkin, siihenkin, ettet edes suremaan kykene.

Tahvonkin suru haihtui, vaikka se oli hänet ensin viedä. Muutaman kuukauden kuluttua ei hän osannut enää surra. Tuntui turralta vain ja ruumista painosti. Vanhuusko lienee tullut. Olihan tuota ikääkin, kun jo kuusikymmentä. Kummako, ettei elämä enää elämältä tuntunut?

Talon silmälläpidon jätti isäntä Esterille. Esteri sai määräykset antaa. Muu työväki pyrki nureksimaan, kun palvelijalle oli komento uskottu. Ja kun Lampainen tuli laina-asialleen taloon, eivät malttaneet olla siitä hänelle pistelemättä.

"Esterihän se on nyt emäntänä tässä", sanoi joku.

"Mitäs sanoisit, Lampainen", sanoi toinen, "jos tyttäresi jäisi tähän emännäksi?"

"Johan te —"

"Mieleen taitaisi olla?"

"Ollaanpa täällä leikkisiä", sanoi Lampainen.

"Älä sano, jos totta olisi. On se joskus ennenkin köyhän lasta onni potkaissut."

"Ei siitä Esteristä emäntää tule", sanoi eräs eukko väliin, "rouva tuosta tulee, jos tulee. Herroja ne on sen sulhaset."

"Ketä herroja", kysyi Lampainen.

"Eikös se Lampainen tiedä, kirkonkylän herroja. Vihkimistä vaillaahan se on Esteri sen kirkonkylän puukhollarin rouva."

Sepä kuulosti pahalta. Ei Lampainen enää mitään udellut, menihän pihamaalle ja polttaa tuhnutteli piippuansa. Jokohan tuo onnettomuus tapasi ja nyt, kun näytti, että Esterille olisi voinut onnikin koitua. Eikö pitänyt kirouksen vain seurata tätä Lampaisten sukua, kun se seuraamaan oli ruvennut? Tyhjiä taisivat olla haaveet väljemmistä ajoista.

Ja Lampainen puikahti porstuaan ja odotti, kunnes Esteri siitä kulki.

"Kuulehan, Esteri."

"No?"

"Käynpähän asiaan suoraan käsiksi, jos sinulla on kiire. Sanoivat, että sinä sen kirkonkylän puukhollarin kanssa niinkuin kihloissa olisit."

"Ei ole totta, että kihloissa."

"Niinpä nuo sanoivat, että se oli sinua tervehtinyt."

"Lienee tervehtinyt."

"Mitenkäs sitten?"

"Mikäs, pois on matkustanut, minkäs taitaa."

"Eihän sinun ole pakko sanoa, vaan sano, jos tahdot, sano isälle rehellisesti, lupasiko tuo enemmän kuin piti?"

"Lupasi."

"Ja sinä — tuota, kun siitä pidit, ikäänkuin, siihen ikäänkuin luotit?"

"Luotin."

"Ja että tiedät jo, mikä on edessä?"

"Tiedän."

"No, mitä piti sanoakseni, tuota, etkä tiedä, minne se meni?"

"En, eikä siitä mitään, jos tietäisi."

"Vai niin on asiat."

"Älkäähän äidille vielä —"

"Ei äidille. Mutta kuulehan, onko se isäntä mitä —"

"Mitäs se?"

"Jos niinkuin —"

"Ei —"

"Puhuvathan nuo väet sen sinua hyvällä silmällä katselevan. Jospa se —?"

"Ei ole totta."

"Älähän sano."

Lampainen ei itsekään uskonut siihen, sanoihan vain suotta Esterille niin. Mieli kävi apeaksi, niin ettei sitä laina-asiaakaan iljennyt Tuomaiselle esittää. Jättää ne piti sellaiset haaveet.

Hän mietti jos mitä, eikä keksinyt keinoa. Mutta sitten iskeytyi hänen mieleensä aatos, että saada vain Esteri Tuomaiselle. Olihan mahdollomampiakin tapahtunut. Kun saisi näön vuoksi heille vähän väliä, ainahan sitä sitten jo jäljillä olisi.

Mitähän, jos sitä kuitenkin rikkaaksi pääsisi? Ihan se ajatus huimasi.

Ollapa rikas, sitten sitä tuntisi ihminen olevansakin. Ei olisi pakko kestään välittää, eläisi omaa elämäänsä omassa nurkassansa. Eikä työtä tarvitseisi koskaan tehdä. Tupakoisi ja katseleisi vaikka, miten pilvet kulkevat, päivät vaihtuvat ja ilmat muuttelevat. Istuisi keinutuolissaan ja miettisi mitä milloinkin mieli tekisi, miettisi, eikä aika koskaan kesken loppuisi.

Eläisi kuin tuo Tahvo Tuomainen ihan. Ei kiirehtisi, ei huolehtisi, antaisi asioiden järjestyä itsestensä, järjestyvätpä nuo miten tahansa tahi olivat järjestymättä.

Ihan se ajatus jännitti. Lampainen liikkui kuin toinen ihminen, kuin se, jolle yhtäkkiä oli suuri perintö tullut tietoon. Hän katseli ihmisiä toisin silmin, kuin ne olisivat äkkiä loitontuneet hänestä ja käyneet hänelle samantekeviksi. Hänen oli vain ajateltava itseänsä, omaa kohtaansa ja omaa lastansa. Nyt piti heidän pitää puoliensa ja pelastua tuhosta ja köyhydestä, jos mahdollista ihmiskeinoin.

Piti keksiä vain keinoja, ja hän niitä jotenkin toki keksi. Ja nokkelahan se oli Esterikin. Ei sen järjen puolesta tarvinnut ketään hävetä.

Lampainen odotteli joulunpyhiä, jolloin aikoi mennä Tuomaalaan.

Tuomaalassakin odotettiin pyhiä. Jo emäntävainaan ajoista oli Tahvanan päivää vietetty suurellisesti. Nyt, niinkuin ennenkin, tulla kuhahti jo aamuhämärissä naapurin isäntiä. Siinä syötiin ja juotiin ja iltasilla ryyppättiin jo vahvemmin, niin että punertelivat ukkojen poskipäät ja tyhjää sanaa veppasivat sänkiset leuat. Uupuivat vankat miehet. Isäntä itse ei vain uupunut. Hän piti aina varansa. Maistoihan vain siksi, että mieli pysyi vireänä ja ruumis siksi keveni, että leikinlaskuille kykeni.

Kun vieraat olivat menneet ja hän asetteli Esterin kanssa juomatavaroita paikoilleen, naurahteli hän ja taputti Esteriä, niin hyvältä ja kotoiselta tuntui pitkistä ajoista. Eihän sitä aivan turta vielä ollut eikä kuollutkaan. Vielähän tuota eli ihan niinkuin ihminen ainakin. Olikohan noilla muilla ollut hauskaa edes?

"Käypäs, Esteri, tuvanpuolellakin katsastamassa, ovatko saaneet kyllickensä."

Esteri meni mieliksi. Tuvassa olivat väet jo illastaneet ja istuivat jutellen vielä. Lampainen itse istui pöydän latvakulmalla poltellen piippuansa. Mutta kun Esteri tuli, nousi hän, kopisti piippuansa lieteen ja meni porstuaan odottamaan Esteriä.

"Onko siellä vieraita vielä?"

"Ei ole enää."

"Ryypikö se?"

"Vähän."

"Mitäpä jos koettaisit nyt?"

"Ei sitä viitsi."

"Pakkohan sinun on jotakin tehdä."

"Olisihan se."

"Voisit paneutua jotenkuten samaan sänkyyn, näön vuoksi. Minä tulisin yöllä vierasmiehen kanssa, siinä koko juttu."

"Ei taida tulla mitään."

"Jätä lapsellisuus. Että muka rakastaa — mitä sille perustamista. Ajattelehan, että tuossa olisi nyt mies, jonka saat, joka nyt sinulle ties mitä vannoi. Miten käy. Menee vuosi, pari, sinut unohtaa, maantieltä vaikka jo toisen ottaa. Mitä tämä, tämä elämä muka? Se on kuin pilaa, pilaa vain, ei muuta. Näet, ole jos kuinka hyvä, tyhjää se on. Mies on väljä, ei se välitä sinusta. Näithän tuon. Poispas juoksi, kun tosi tuli eteen. Surrapas tätä, tätä pilaa. Ei kuin kova kovaa vastaan. Puraise luontosi ja kulje niitä teitä, joiden päähän näet, etpä eksy. Ja kuka sinua enää sitten auttaa, kun apua tarvitset?"

"Niin —."

"Ja kun olet rikas, elä miten tahdot, tee mitä tahdot — No, mitä, mitäs sanot?"

"Mitäpä minä."

"Koetatko?"

"Pitänee koettaa."

"Mene sitten", kuiskasi Lampainen kiihtyneenä. "Minä vahdin ja tulen sopivana hetkenä. Katsos, eihän siitä ole kenellekään vahinkoa."

Esteri meni saliin ja jatkoi töitensä. Hänen sydämessään kuohahteli. Hän tunsi, että isä oli oikeassa ja että nyt, jos koskaan, oli sopiva hetki toimia. Hän tunsi katkeruutta, häntä oli petetty. Miksi ei hänkin pettäisi? Eihän siitä todellakaan ollut kenellekään vahinkoa. Turtahan se Tuomainen jo oli. Eikähän se kauan eläisikään —

Hän laittoi isännän tilan suureen sänkyyn, jossa isäntä oli nukkunut leskeytensä aikana. Hän pöyhötteli hyvin patjat, tyynyt, levitteli lakanat. Isäntä seurasi hänen liikkeitänsä ja ihasteli hänen näköänsä.

"Olet sitä nuori, Esteri", sanoi hän. "Lienetkö paljon päälle kahdenkymmenen?"

"Nuorihan sitä on isäntäkin vielä."

"He-hee, vai nuori. Eipä taitaisi nuorten vierelle kelvata?"

"Ei ikä miestä pahenna."

"Se tuo Esteri! Olisipa nuorempi vielä, niin vaikka kosisi. Vai antaisiko se Esteri rukkaset?"

"Isäntäpä on leikkisä."

"Onkos Esteri katsastanut peiliin milloin? Katsastapas."

"Nyt se isäntä —"

"Katsasta nyt. Katsasta tuohon isoon peiliin. No? Miltä näyttää? He-hee." Isäntä tulla köpitti ja nykäisi Esteriä leuan alta.

"On se ikävää tuon yksinäisen olo", sanoi hän. "Ei puhetoveria, ei muuta."

"Saapihan isäntä niitä."

"Nukkuisit sinä tuossa toisessa sängyssä, olisi rattoisampi. Enhän minä sinulle häiriöksi olisi."

"Enhän minä pelkääkään."

"Tule pois, — olisi rattoisampi."

Esteri laittoi tilan toiseen sänkyyn. Eihän hän enää tälle mitään tainnut, kun isäntä itsestään kutsui. Hyvinhän se sattuihin. Varmaan ei toiste sellaista tilaisuutta tullut.

Ja kun Esteri oli sammuttanut lampun ja mennyt omalle vuoteelleen, kysyi isäntä, eikö sitä likemmäksi uskallettu tullakaan, eihän hän pahaa tee, vanha mies.

Esteri sanoi, ettei hän sitä pelännytkään.

Ja Esteri kääräisi yörojyönsä tiukemmalle ja meni isännän tilalle. Isäntä laski leikkiä ja naurattelihe. Hänestä oli niin rattoisaa nyt, kun ei tarvinnut yksin olla, eikä yksin valvoa. Oli tuo Esteri hyvä tyttö, kun häneen luotti. Kyllä hän sen palkitsi vielä. Ei hän pahaa toki Esterille tahtonut, ei toki niin hyvälle lapselle, kun ei muillekaan.

Siinä jutteli hän joutavia kuin vanha ukko lapsenlapsellensa ja Esteri kyyrötti sängyn laita vasten.

"Onko Esterillä ollut sulhasia?"

"Ei ole."

"Älä ota köyhää äläkä talotonta."

"Mistä sitä talollisia?"

"Asioipi vain niin, että saapi. Onhan sitä moni köyhä saanut."

"Kun lie kenellä näköä ja kykyä asioida."

"Onhan Esterillä näköä ja kykyä. Ja kun tuossa noin sievästi palvelet minua, vanhaa, niin jospa — ja onhan se Esteri kuin oma lapsi ja sanoihan se emäntävainaaikin aina, että muistetaan Esteriä palkita toki."

"Hyvähän se oli emäntä aina ja hyvää tahtoi."

"Hyvä, oh-hoh, oh-hoh."

"Ikäväpä taitaa olla."

"Ikävä."

"Ei taitaisi kukaan sen paikkaa täyttää."

"Ei täyttäisi."

"Jospa isäntä koettaisi etsiä."

"Ei sitä enää, ei sitä toki sen vainaankaan tähden. Ja mitä minä vaimolla enää, haetaan kaatuva — ei sitä enää se puoli, ei se puoli minua milloinkaan, sitä kun muuta ihmisyyttä vain on, niinkuin siinä vainajassakin. Olikin siinä ihminen, jonka kanssa sopi eellä. Tyhjätpä jätti sijat, eikä tästä jälkeensä jääneestä enää. Vaan kohtahan ne ovat lähdöt, kohta, kohtapa ovat lähdöt — sinne — tavanneeko hänet sitten siellä?"

He vaikenivat. Isäntä joutui raskaisiin mietteisiinsä. Hän muisteli vaimovainajata. Kuinka rikasta se oli elämä silloin sen kanssa, sen hän taas tunsu. Ei se tuntunut enää elämä elämältä, ei koti kodilta. Sitä oli kuin käypäläinen, kuin vieras, joka oli, minne lienee, harhateille joutunut ja kaipasi kotiinsa aina. Kaikkea sitä näkyi puuttuvan, kun sitä ainoataan puuttui, kun vaimoan kun valoaan puuttui. Kun se valo sammui, pimeni maailma. Ja mennyt oli mennyttä, ei se takaisin tullut. Ja jäljellejääneen mieltä kalvoi ainainen ikävä — teki mieli jo päästä pois täältä sinne, jossa ei kaipausta tuntenut ja jossa koti oli.

Sillä tottahan se oli koti siellä, koska tämä täällä ei koti ollut. Tottahan siellä oli oikeat olot, koska tämä täällä oli kuin vieraissakäynti.

Yö oli pimeä, pakkastähdet tuikkivat taivaalla. Tuomainen ei nukkunut. Hän näki siitä sängystänsä palan tähtitaivasta ja hän mietti yhä raskaita mietteitensä. Hän oli unohtanut Esterinkin, joka kyyrötti sängyn laitapuolella niin hiljaa, ettei sen hengitystään kuulunut.

Rapinaa kuului porstuasta, Tuomaisen mietteet keskeytyivät.

Ovenriipaan tartuttiin ja ovi aukeni. Valoa tulvahti sisään ja kun Tuomainen kohotti päätänsä, näki hän ovensuussa Lampaisen ja rengin, jolla oli lyhty kädessä. Lampainen kysyi aralla äänellä, että olisiko isäntä hyvä ja tulisi katsomaan, mikä mustalla ruunalla on, kun se tallissa hirnuu ja pärskyy ja on ihan märkänä hiestä. Liekö tauti mikä.

Isäntä huohottaa ja koettaa nousta ylös ja sanoa jotakin, mutta ei saa sanaa suustaan. Renki on kohottanut lyhtyä ja valaisee sänkyä, jossa isäntä ja Esteri ovat saman peiton alla.

"Esterikö se", sanoo Lampainen. "Ei häiritä, ehkäpä se ruuna asettuu."

"Nyt näit", sanoo hän porstuassa rengille, "että jos vaikka oikeuteen asia tulisi, voit näkemäsi päälle valan vannoa".

"Näkyipä olevan."

"Minä maksan vierasmiespalkkiosi runsaasti."

Ja niin meni Lampainen Tuomaisen puheille aamusilla ja pahoitteli, että kun sattui näkijöitäkin, eiköhän olisi parasta vihittää.

Ei sitä Tuomainen vastustanutkaan. Ei mitään virkkanut, sanoihan vain, että tehkää kuten tahdotte. Ja Lampainen järjести asiat. Tuomaista ja Esteriä kuulutettiin heti. Tuomaisen sukulaiset koettivat saada kaupat puretuksi, mutta eivät saaneet.

Ja Lampainen sanoi, että näkeehän tuon Esteristä päältäpäinkin, että vihkimistä vailla se on Tuomaisen emäntä, eikä kukaan tiennyt siihen mitään sanoa.

Tuomainen itse pysyi äänetönnä. Ei ne tienneet toiset hänen mieltänsä. Eikä hän tarkalleen tainnut tietää itseään. Hän ikäänkuin tunsu vaimovainajansa lempeän äänen, joka sanoi, ettei hänen sopinut rangaistusta kiertää. Ehkä Luojoilla oli omat tarkoituksensa siinä.

Mutta häntä itseensä vaivasi yhä useammin ikävä. Hän kaipasi pois täältä, pois tästä erhetysten maailmasta.

Lampaiselle antoi hän ohjat käsiin. Mutta vihittyä alkoi Esteri vieroa isäänsä. Hän ei antanut isän jäädä Tuomaalaan, vaan avusti häntä torppaan. Ja kun Esterille keväällä syntyi poika, ristitti Tahvo Tuomainen sen kaimaksensa. Olihan se hänen perijänsä.

KUOLEMA

Akka Pärsky seiso i kädet puuskassa lieden luona, jossa musta kahvipannu kiehua porisi. Lois-Kaisa istui ovensuupenkilällä, siunaili ja huokaili. Pärsky itse makasi oljilla nurkassa ja kamppaili kuoleman kanssa. Hänen heikot jäsenensä vapisivat. Jo toista kuukauteen ei hän ollut sanottavaa sisäänsä ottanut. Väliin vaipui hän pitkään unenhorrokseen, ja koriseva hengitys hiljeni joskus kokonaan. Luuli, että se jo siihen loppui. Vaan eipäs vielä. Sitkeässä se ihmishenki oli, kun sattui.

Akka Pärsky käveli kädet puuskassa mahtavana kuolevan luo ja kuunteli.

"Ei, ei se loppunut vielä. Eläköön, ei sen puolesta. Joutaa kai. Eihän tuo enää syökään."

Salaa toivoi hän kuitenkin, että loppu jo tulisi. Pois joutaisi, ajatteli hän, noin huonokin kun jo on ja terveiden tiellä ja rasituksena. Pois joutaisi, kun Luoja vain armossaan korjaisi, eipähän siitä enää työhön kuitenkaan ole.

Niin ajatteli hän nyt, vaan oli hän toisinkin ajatellut. Alussa sääliitti häntä sairas. Surkumielin kertoi hän silloin kaikille, että Pärskykin se vain sairastelee.

"Mikä sillä on?"

"Mitä lienee keskustelimitön vikoja."

"Ei ole tohtoriin kuljetettu?"

"Ei, mitäpä se siitä someni. Jos Luoja katsoo parhaakseen hänet pois korjata, turhaa on potkia tutkainta vastaan. Jos taas Hänen aikomuksensa on vielä elonpäiviä antaa, ei tohtorin lupaa siihen kysytää."

Vaan kaikkeen väsy. Akka Pärskykin väsyi säälimiseen ja hellään ajattelemiseen, kun sairautta yhä vain kesti. Hän alkoi nyt jo odottaa, milloin tuonen viikate miehen nääntyvän elämätkorren taittoi. Jos se olisi tapahtunut ajoissa, olisi ero ollut kaunis. Kaunis muisto olisi hänelle jäänyt sekä miehestään että oman sydämensä hyvydestä. Vaan kun niin ei tapahtunut, tuhrautui koko ajatus kauniista lopusta. No, minkäpä sillekään taisi?

Terveen ja elämään jälkeen jäävän salaisessa voitonriemussaan seiso i akka Pärsky kädet puuskassa lieden luona ja katsoi, kun pannu kiehua porisi. Täysin siemauksin veti hän henkeensä kahvin tuoksuavaa höyryä.

"Jollekulle", virkkoi hän ja nipisti huuliansa yhteen, "jollekulle on mies ollut rikkauten lähde. Minulle tuo on sattunut noin, että jos et itse edestäsi riehkaisut, riehkaisematta muilta jäi."

"Voipipa olla niinkin", huokasi Kaisa.

"Koiran kuria olisi elämä ollut ilman omaa tarmokkuutta."

"Sitä se."

"Koiran kuria koko elämä. Joshan ei lie paljon muuta muutoinkaan."

Hän sanoi vain niin, vaan mielessään ajatteli hän, että eipä pahaakaan hätää, täällä olivat henget, olipa hän salaa saanut itseensä varten säästetyksikin. Mitenkä, olihan sitä kohta liki neljättä sataa. Sillä senhän hän oli aina tiennyt, että ukko loppui ennen kuin hän. Jos ei säästänyt, mistä sitten miehen

kuoltua rahat tempaisi? Siksipä heidän mökissään oli akka se, jonka käden kautta pennit kulkivat ja jolla kukkaro oli. Akka hoiti kaikki juoksevat asiat, ukko sai työstään ruoan ja vaatetta, minkä sitä näin suutarismies vähän tarvitsi.

Ukko kääntelihe ja heittelihe oljilla.

"Mitä se nyt? Kärpäsetpä taitavat syödä. Vai loppuko jo lienee?"

Ukko ojenteli käsivarsiansa ja voihki hiljaa.

"Pahasti taitavat nyt asiat olla", sanoi Kaisa.

"On ne niin pahasti ennenkin olleet." Vaan kuitenkin kulki hän hitaasti lattian yli ja kumartui sairaan puoleen.

"Mitä? Taitaapa lähtösi jo tulla? Kovin olet jo kalman lyömä. Siunaa nyt vain itsesi ja muistele syntiäsi."

Ukko liikutti huuliansa, yritti sanoa jotakin, vaan ei saanutkaan sanotuksi.

"Eihän sinulla vain ole rahoja ollut, ei minkäänlaista salakassaa? Sano, sano selvempään. — Onko?"

Hän näki, ettei nyt loppu ollut kaukana, ja häntä rupesi pelottamaan, että jos mies oli kaupunkirahoista salaa säästänyt ja nyt ne jäivät tielle tietymättömälle. Kun se saisi sanotuksi vain, eihän nyt enää ollut syytä peittää.

Hän pudisteli kuolevaa olkapäistä ja koetteli saada häntä tajuihinsa ja vastaamaan, vaan mies ei jaksanut saada ääntänsä kuuluville. Vaimo pudisteli häntä yhä.

Akkiä jäykistyi miehen ruumis ja kävi raskaaksi hänen käsissään. Suu jäi auki ja silmät raolleen. Hän oli kuollut. Akka laski hänet käsistään.

"Nyt se Pärsky loppui."

"Voi, voi armias kaitenkin."

"Tulkaapas, Kaisa, niin synätään sen vaatteet. Jos siellä oli salakassa. Ja oli kaiketi sillä jossakin."

Hän veti sukat miehensä jaloista, käänsi ne nurin. Tarkasti alusvaatteet, penkoi Kaisan kanssa oljet ja aukaisi rieputyynyn ja etsi sieltäkin. Mitään ei löytynyt. Hiki kohosi hänen päälleen ja juoksi norona hänen lihavilla kasvoillansa. Vaan hän jatkoi yhä etsimistänsä.

"Tuolla on sen kengät", sanoi Kaisa ja osoitti penkin alle.

Penkin alla pimeässä nurkassa oli vanhat pieksut. Akka Pärsky veti ne esille. Tarkasti toisen, mitään ei ollut, tarkasti toisen ja siellä, likaisen jalkarievun nurkassa, oli solmu. Hän pyyhki hikeä otsaltansa ja aukaisi henkeään pidättäen solmun.

"Kas tätä, enkö jo sanonut, kassapa sillä oli, ja hullu olisi ollut, jos ei kassaa ollut ja varaansa pitänyt. Eikö ole puhdas viisimarkkanen tuo ja toista markkaa hopeaa tuossa? Katsos pakanaa, ei se niin tyhmä ollutkaan kuin luulin. Varansa piti kuin mies."

"Tökkohan tuo syntiselle sielulleen sovitusta löysi?"

"Tottahan tuo toki tuotakin teki."

"Tottahan tuo toki."

"Vaan oikein tuo lienee ollut Jumalan armollinen tahto, kun mieleeni vihjauksen lähetti niistä rahoista. Mene tiedä, jos rievut aukaisematta poltin tahi jos ne vieras korjasi. Syntyy olla kiitollinen kuitenkin. Nostapas, Kaisa, tuo kahvipannu tulelta, kaikkiakin, kun se unehtui ja liian pitkään kiehui. Kannattaapa nyt laudallnostokahvit ryypätä."

Ja ruttuista viisimarkkasta suoristellen istuutui hän penkin päähän, pyyhki hihalla hikeä kasvoiltansa ja lepäsi.

Hänen mieltään hyvitti yhä tuo raha. Ihan se kiitollisena ajattelemaan pani, että joskaan ei Pärsky-vainaja ihan miesten miehiä ollut, niin ei aivan huonoimpiakaan. Olipahan sekin aika mennyt, joka oli yhdessä eletty, oli mennyt ja täälläpä hän olivat henget. Nyt oli Pärsky vain hautaan hoidettava ja suruaika kunnialla vietettävä.

Kaisa laittoi kupit pöytään, ja he ryyppäsivät kahvit. Kahvin tuottama lämpö lisäsi hyvinvoinnin ja mielihyvän tuntoa. Yhtenä nostivat he ruumiin penkille ja Kaisa laittoi vedet ja alkoi pestä ruumista, jonka pesusta hänelle oli jo aikoja sitten markka luvattu.

Kädet puuskassa seisoivat akka Pärsky ja katseli Kaisan hommia. Hän ihmetteli, että se Pärskyn ruumis oli niin keltainen ja pieni, kutistunut ja kuiva kuin pahainen kapahauki. No, pääasia, että Luoja hänet vihdoin kirkkauteensa korjasi. Lepää nyt vain rauhassa ja kiitollisena siinä, kun raskaista vaivoista pääsit, sanoi hän mielessään miehelleen. Lepää pois vain, Pärsky. Mikä on nyt ollaksesi, kun et kipuakaan tunne? Näethän nyt, että kuolema se on kuitenkin paras asia aikansa.

KUN ON TUNTEET

"Minäkö onnellinen? Ehee — miksi minä onnellinen olisin? En minä ole onnellinen?"

"Kun on vasta nainut ja niin edespäin."

"No, nainut? Onhan sitä nainut, se on totta. Mutta vastoin tahtoani minä naimisiin menin."

"Miksi vastoin?"

"Sitä kun on köyhä, saa tehdä vastoin tahtoaankin, kun sattuu."

"Pakottivatko Viian vanhemmat?"

"Mitäs minä vanhemmista. Muuten ei minulla niitä olekaan. On se äiti ollut. Isänpuoli on olemattomissa. Näin palvelusihmiselle mistä niille kaikille isiäkään?"

"Kukas sitten pakotti?"

"Se pakko pakotti. Kun on näet köyhä, tulee ajattelemattakin mennyksi. Ei niin, ettei köyhäkin tietäisi, että tyhmyys on tyhmyys, vaan menepäs ja tee se kuitenkin."

"Niin se on."

"Niin se on. Se oli minun elämäkertani näet sellainen: Kun oli siellä maalla se Antti, siellä kotipuolella, ja se oli pulska ja punaverinenkin kuin tuo palsaminkukka ihan ja se minulle niitä tunteitaan oikein rakkaudeksi nimitteli ja minä sille kanssa rakkaudeksi niitä omiani nimittelin, suotta — se näet, että muka rakkaus, se huvittaa — suotta, mutta annas, kuka sitä ei huimana vaikka mitä laskettele, jo piruillessaankin, kun on nuori. No, se Antti kantoi minulle rinkelit markkinoilta ja kaikki, ja minä olin Antille kohtelias ja rakas, mikäs siinä — ainakinhan minä ihmisistä pidän, ja nytkin kun joku puhuttelee ja sanoo: niin se on, sanon minäkin: niin se on. Mitä varten minä ihmisiä vastusteleisin? — Mutta se Antti se minua erityisesti miellytti. Tuo se on minun, ajattelin, ja olisihan se ollutkin, ellei tämä Matin pahuus, tämä köyryys siihen väliin sattunut. Pahan nenällä se siihen sattuikin, ja ei muuta kuin alapas minua tahtoa. Sitä näet kun olin pestautunut kaupunkiin, niin eikös ole tämä Matti siinä samassa pihassa renkinä. En minä sitä ensin huomannutkaan, vaikka ei minulta mies jää huomaamatta, etenkin jos se on pulska. Vaan mitäs Matti, vähäinenhän se on tämä Matti ja mitätön. Vaan eipähän se estänyt sen tulla töksähtämästä eteeni ja sanomasta jotta: 'Viia.'

"'Ka, Mattihan se on', sanon minä.

"'Matti, Matti on.'

"'Mitä Matille kuuluu?'

"'Mitäpä sitä.'

"'Mitäpä sitä.'

"'He, otapas tuo', sanoo ja painaa kouransa käteeni ja mennä jurpeltaa talliin.

"Ka, kymmenmarkkanen. Antoikohan tuo tuon nyt minulle omaksi, ajattelen. Totta tuo antoi. Ja kun minä olin köyhä tyttö ja palkkaa vain kuusi markkaa kuussa ja se kengissä kului, niin ajattelin, jotta hyväpää olikin, että antoi, ostanpa nyt Antille kintaat ja laitan itselleni oikein röijyn kaupungin malliin, minulla kun oli vain suorina nuttuja, jotka kyllä siihen asti olivat omiansa, ei sen puolesta. No, laitoin

röijyn kun laitoinkin ja punaisesta pomasiinista laitoinkin. Ja sievä se oli.

"Mutta jos se piloillaan sen rahan antoi, töksähtää sitten mieleeni, ja tahtoo rahansa vielä takaisin. No, alapas sitä pelätä, niin että kun sen näen, puitan aina pakoon. Mutta se minua kuin uhalla kiertämään. Jos se mitä virkkaa, ajattelen, repäisen röijyn päältäni, viskaan mörrikän eteen ja sanon: 'Pidä roskasi.' Mutta se ei mitään virka eikä se ehdikään, minä kun puitan aina pakoon. Vaan eikö kerta jo kadulla huuda: 'Viia, äläs jätä.' Minä en jättänyt. Enhän minä miten uskaltanut.

"Minne matka?"

"Tiihosen puotiin, menen meidän sialle jauhun hakuun. Meidän sianköniläs se vasta syöpi jauhoja, en minä ikinä sellaista sikaa ruokkisi, se vasta pakana — ja juttelin siitä siasta pitkät matkat, ettei sille Matin mörrille jäisi suun vuoroa sitä kymmenmarkkastaan takaisin tahtoa. Antaapahan ollakaan, kun tullaan siinä sen kelloseppä Viikin kohdalle, eikös tämä tahtomaan:

"Lähdetäänpäs, Viia, ja ostetaanpas sormukset tuolta."

"Lähdetään vain", sanoin minä. Mitäpä minä tyttörukka muutakaan olisin uskaltanut. Katsonpa piruillessanikin, ajattelin toisekseen, ostaako tuo. Ostihan pakana, en paremmin sano.

"Nyt sitä on kihloissa", sanoi Matti kadulle tultua.

"Niinpä taitaa olla", sanoin minä. Mutta ajattelin itsekseni, että annahan olla, kun palkkani saan, näytän, olenko kihloissa. Saat rahasi, sormuksesi ja röijynkin. 'Pidä roskasi', sanon, 'en sitä minä itseäni mokomiin myy'. Vaan pidin vielä omina tietoinani, mitäpä minä siinä nyt, olisi vielä sitä kymmenmarkkasta tahtonut, pakana.

"No, onnitteli sitten kotona emäntä, että muka kun kihloissa, ja minä niiasin. Ja onnittelivat toiset ja minä niiasin kaikille. Mitäpä minä muuta! Ja emäntä päivittelemään, että kun hän ei tiennyt, ja minä sanoin, että kukapa hänet tiesi; vaan tämä Matti kun tahtoi, niin mikäs.

"Mikäs, oikein se on", sanoi emäntä. 'Onhan Matti hyvä mies.'

"Voi olla, mitäpä minä hänen hyvyksistään, enpä minä niistä kuitenkaan kostu.

"Ja olisihan vielä kaikki voinut käydä hyvin, ellei tämä Matin pahus vyöräydy iltasilla sinne aittaani.

"Ei nyt Matin pitäisi suuttua", sanon minä kielitellen, 'minä maksan Matille pois Matin rahan, kun tässä kykenen. Ei tainnut nyt näistä kihloista vielä mitään tulla.' 'Miksi ei', sanoi Matti. 'Jos toista vielä odottaisi', sanoin minä. Vaan Matti suuttui silloin. Sen pyöri silmätkin päässä kuin mitkä väkkärät ja se ärjyi, ettei hän siedä pilkkua.

"Anna olla nyt", sanoi se, 'äläkä enää vikuroi, kun rehellisen ihmisen kelkkaan rupesit. Anna olla, muista se. Vikuroimista minä en siedä.'

"Mitäpä minä, yksinäinen naisolio, muuta kuin antaa olla. Ties, vaikka olisi puukolla mahaan pistänyt, jos vastustin.

"No, Matti jäi aittaani ja siitä sitten kuulutuksille seuraavalla viikolla. Häiksi osti Matti minulle oikein mustan leninkikankaan ja toi rintakukan, jossa oli ruusattuun harsotähteen ommeltu enkeli samassa, ja se harso oli kuin mitäkin utua ja värssy oli oikein sen takana, no se vasta soma kuje ja minulla on se piirongin päällä vieläkin. Jotta hyvähän se Mattikin, ei siltä, parastaan se pani, limonaadit osti häiksi ja muut, ja kun sanoin, että joutavaa tuhlaat, sanoi se vain, että kun on mieluinen morsian, ryyppää häntä vähän vettä sakeampaa toki.

"Hyvä olisi muuten ollut, vaan pahan nenälle se Antti sattuu kirjoittamaan sieltä maalta, juuri hääpäivän aamuna sen näppiini sain, sattuu kirjoittamaan, jotta syksyllä hän tulee niinkuin minua perimään. Ihan se vihille astuessa itketti, kun ajattelin, ettei nyt ollutkaan Antilla enää minussa perimistä.

"Ja itkin vihillä niin, että nenäliinan olisi saanut vääntää, jos olisi tahtonut. Sanoi se pappikin Matille, jotta 'olepas nyt Matti kiltti tälle vaimollesi, kovin se näkyy hienotunteinen olevankin'.

"Oltava on", sanoi Matti.

"Ja ollut se onkin.

"Mikä ihme se sinut siihen eteen silloin viskasikin ja mikä ihme se sinulla sen kymmenmarkkasen silloin annatti', utelin sitten Matilta.

"Mikä, etkö sitä tiedä? Nätti kun olet ja punaiset posket', sanoi se vain.

"Olisipa niitä sitten Anttikin saattanut katsella, niitä poskia, ajattelin, vaan en sanonut.

"No, minä nyt olisin yhden Antin sitten jo unohtanutkin kuka ties, mutta eikös se tule syksyllä kaupunkiin, niinkuin oli sanonutkin. Meille siihen vielä tulee, minä olen siinä kotosalla hellan kupeella sian potaatteja survomassa, se oli meillä oma sika jo silloin. Niin eikös ilmaannu siihen ja sano:

"Tulinpa Viiaa perimään, jotta sanani pituinen olisin, vaan ovat tainneet jo toiset perijät käydä?"

"Toiset', sanoin, 'toisetpa ovat käyneet'. Ja vihlaisi niin pahasti sydäntäni, se kun se Antti, sen minä aina tunsin, oli ikäänkuin minua varten luotu.

"No, pyyhin potaatista käteni ja lyötiin kättä.

"Antti istuu, ryypätään nyt kahvit', sanon. 'Ei nyt siltä vihoja kanneta.'

"Mitäs tyhjästä', sanoo Antti ja istuutuu.

"Juotiinhan ne kahvit, vaan ei se maistunut, vaikka hyvää olin keittävinäni, paninhan minä ison joukon jauhoja siihen ja sikuriakin suuren mukareen — Antille toki. Vaan ei se maistunut, missä lienee vika ollut. Kävikö tuo luonnolle, että kun olevinaan se rakkaus muka, — sitä nimittelee, mitä nimittelee, suotta, joutessaan, jos jotakin havittelee, muka, kun on nuori, kun on tunteet —"

AAPPO

"Terve."

"Terve."

"Mitäs Aapolle kuuluu?" "Eipä mitään erinäisiä. Mitä vain Lassille itselleen?"

"Onpa sievoiset ilmat."

"Sievoiset. Vilja kasvaa, niin että suhina kuuluu."

"Joko ne teillä on kesannot kynnetty?"

"Johan ne eilen, lauantain nimissä puolipäiviltä lopetin, lopetin sen itäpellon siinä. Niin tuota sitten aattelin, että jospa olisi lähteä kuulemaan sitä etämaan pappia, joka kuuluu tulleen tähän Hukanniemeen sanaa selittämään."

"Niinhän se kuuluu. Ja niinhän sitä minäkin — jotta heitänpä nuo verkot tuonne selkäluodolle, jos sattuisi joku ahven leikillään käväisemään, heitän, heitänpä ja samalla kuulostan tämän vieraan papin pakinata."

"Eihän niitä aina tänne satu, tänne salomaille."

"Eipä ei, ei satu. Se tämäkään lähetyspappi kun ei kuulu pariinkymmeneen vuoteen käyneen synnyinmaassaan."

"Vai ei? No, missäpä keisarikunnassa hän reissaili?"

"Kukapa sen tiennee, missä lie Aahriikan maassa reissaillut."

"Vai Aapriikan."

"Aahriikan."

"No, mitäpä se siellä Riikin maassa kuleksi?"

"Pakanoita, pakanoitapa kuuluu kastaneen."

"Vai pakanoita. No sitä on siellä Riikin maassa vielä niitä pakanoita?"

"Niitä vain, niitä vain on."

"No, jo jotakin. Ja tämä niitä kastoi?"

"Kastoi."

"Tähän Suomen uskoon?"

"Tähänhän sitä. Tässä kun on se oikea Jumala."

"Tässähän se on."

"Se tämä kolmiyhteinen, sehän se autuaaksi tekee, kun vain on sen oppiin kastettu."

"Sehän se sitä kuuluu tekevän. Näet kun se pystyy, niin mikäs."

"Mikäs. Kun hän kerta omaksi kuvakseenkin loi tämän ihmisen."

"Joo, hän se kuuluu luoneen, kuvakseen se sen, se on tietty."

"Kuvakseen."

"No, aatoskohan lienee ollut Hänellä minkälainen, kun menepäs ja kansoita tämä maa sitä Riikin valtakuntaa myöten? Mitäpähän, mitäpähän Hän siinäkin aatteli?"

"Tottapa Hän sen sopivaksi kolkaksi niille pakanoille aatteli. Kuumahan siellä kuuluu olevan. Totta siellä olisi palanut tämä nahkalla päällystetty ihminen."

"Vai niin on kuumat paikat."

"Kuumat kuuluu olevan."

"Katsos vaimenkin."

"No, kun se leipäkin kasvaa ja paistuu puussa, ei kun ota ja syö vain. Eikä niillä pakanoilla kuulu vaatekertoja olevan."

"Vai ei vaatekertoja. No, tuota, ihanko alasti?"

"Ihan kuuluvat olevan."

"Naispuoletkinko nuo, tuota, ihan alasti juossoot?"

"Naispa, nais- kanssa."

"Liekö tuolla itikoita?"

"Totta noita, vaan ne kun ovat paksunahkaisiakin nämä pakanat."

"Vai paksu. Ihanko noilla on muuten ihmisen muoto, että kaikki ruumiin paikat paikoillaan?"

"Paikoillaan ovat."

"No, mitähän aatteli aattelijat, kun luopas pakanoita ja kansoitas niillä ne Riikan valtakunnat. Mitä, mitäpä Hän sillä reistaili?"

"Totta tuo sitä, jotta se sen valtakunta leviäisi sinne asti."

"Kun tuo ei alun perin tuota tuonne ajatellut ja alunperin noita tähän Suomen uskoon opettanut."

"Lieneepä Hänellä kaikessa omat aivoituksensa."

"Lienee."

Aappo jäi huuli lerpallaan ihmettelemään sitä ja piippu unohtui suuhun panematta. Ihmetteli siinä Hukanniemen aitan portailla istuessaan sitä outoa, mitä oli Lassilta kuullut, ei sitä tahtonut oikein tajuta, että oli sellaisia maailmoita ja sellaisia olijoita.

Pääskysel tirskuivat siinä Aapon pään päällä, niiden pesiä kun oli aitan räystäään alla. Siinä tirskuivat ja lentelivät.

Loipas pääskysel, ajatteli Aappo, loipas tuoksuiset pihlajat, loipas kukkaiset nurmikot tuohon, tyhjästä kaikki. Miksi, miksi ei siis luonut pakanoita ja niille leipäpuita. Kaiken kun osasi ja kaikki taisi.

Oli kaunis sunnuntai-aamu. Väkeä oli kokoontunut aika lailla siihen Hukanniemen nurmikkopihalle. Näkyväthän ne tulleen sieltä kotoa Maija, veljen vaimo ja piika Annakin. Totta ne maitse —

Kävi joku töppäisemässä Aapolle kättäkin ja kysyi kuulumiset. Vaan Aappo vastasi yksikantaan. Hänen päätänsä vannehtivat vain nuo uudet aatokset.

Jo ilmaantui pihamaalle itse lähetyssaarnaajakin. Hän oli pitkä ja laiha olio. Hänen eteensä kannettiin pieni, valkoisella liinalla katettu pöytä kukkivan pihlajan varjoon. Ja ristien kätensä aloitti hän kirkollisen toimituksensa, veisasi ensin virren, luki tekstin ja aloitti sitten saarnan.

Hän kuvaili voimakkain värein Ovambomaan ja Ondongan oloja, kertoi lähetyssaarnaajani vaikeuksista ja Jumalan sanan voitollisesta kulusta, miten se saa kokonaiset heimokunnat kuningattarineen kääntymään tähän oikeaan ja ainoaan autuaaksi tekevään oppiin. Ja että tämä työ kantaisi runsaampia hedelmiä, olisi meidän onnellisempien autettava veljiä ja sisaria siellä, sillä ovathan nuo mustaihoiset saman isän lapsia, vaikka me tapaammekin heidät vasta taivaan ilosalissa isän kotona.

Kun virsi oli veisattu, pani lähetyssaarnaaja kiertämään lautasen, johon jokainen sai laskea roposensa. Samalla ilmoitti hän, että häneltä saa tilata lähetyssanomiam ja ostaa hyvää kirjallisuutta, parasta mitä suomen kielellä löytyy. Kerääntyihän lautaselle joku kuparikolikko ja pari viisikolmattaista, ja kun kirjallisuus kannettiin pöydälle nähtäväksi, oli siinä ihmistä ympärillä sakeana rykelmänä. Vanhemmat asettelivat silmälaseja nenälleen ja tarkastelivat perusteellisesti kansiluvut. Lukutaidottomille se sattui kirja nurinpäinkin ja he tarkastivat, kunnes kuvista vahingon keksivät. Tutkittiin niitä tarkkaan ja ostettiin viimein mikä viidellä, mikä kymmenellä pennillä osui saamaan. Varsinkin kuvamekkoja olisi ostettu.

Sattui Aapollekin sellainen kuvaniekka ja hän koetti tavalla sitä, vaan eivät silmät saaneet urakkata. Oli siinä neekerin kuvakin. Sekös oli ihme. Piti sitä Lassillekin näyttää.

Kun lähetyssaarnaaja huomasi Aapon hartauden, tuli hän ja kättä lyöden tarjosi hänelle lähetyssanomiam.

"Siinä on paljon herättävää lukemista."

"Maksaako tuo vielä paljonkin?"

"Eihän se paljon", sanoi Lassi.

"On kovat nuo ajat", sanoi Aappo.

"Mökinmieskö olette", kysyi pappi.

"Onhan sitä vähän sitä mökin räppänätä."

"Onpa", sanoi Lassi, "mökkihän tällä on, niin että outo luulisi taloksi, eikähän se ole kuin kyläkunnan pulskimpia paikkoja ja tämä Aappo niitä varmimpia, varmimpia eläjäitä."

"Vai niin."

"Niin. Poikamies kun vielä on eikä rintaperillistä, ja sitä rahanroskaa kirstut täynnä."

"Vai naimaton."

"Naimatonhan se tämä."

"Sitä kun näillä main eivät ne leivät kasvakaan puussa", sanoi Aappo, "niin mikä sitä uskaltaa niitä elätettäviä."

"Sitä kun on tämä Aappo sellainen hiljainen myyristäjä, niin on jäänyt se perhe tekemättä, vaan ei se niin tarkka ole kuin näyttää."

"Ottakaa pois sitten, isäntä, lehti, autatte samalla Jumalan valtakunnan leviämistä."

"No, jos tuota auttaisi. — Onko niissä kuviakin? Nuo silmät kun eivät muusta ota urakkaakaan."

"Onhan niissä kuviakin." Ja lähetyssaarnaaja näytti Aapolle numeroa, jossa oli kuvattu koko kuninkaallinen perhe, jonka Suomen miehet olivat kääntää humauttaneet.

"No, onpa on. Kääntäneetpä ovat Suomen pojat siihen kuninkaita."

Aappo innostui ja tilasi lehden. Tulivat siihen Maija ja Annakin ja Aappo näytti heille sitä

kuninkaallista perhettä ja Maijalle sanoi hän: "Ottakaapa, Maija, tuo lehti hameenne taskuun, siinä on teille lukemista."

"Lukekoon Anna", sanoi Maija. "Siltähän se luku sujuu."

"Siltä. Tältä Annalta se luku sujuu", sanoi Aappokin.

Hankittiin siinä paluumatkaa, kateltiin talonväkiä hyvästiksi ja pappiakin. Aappo tarjosi Maijalle ja Annalle kyytiä venheessänsä, että tyhjät jalkavaivat säästyisivät toiseen kertaan.

Läksivät Maija ja Anna Aapon mukana rantaan. Anna heitti pois mustan vihtoriinisen pyhänuttunsa ja kohotti ylös vaaleanpunaista päällyshamettansa, ettei se kastuisi, ja istuutui soutamaan. Emäntä istuutui keskelle venettä ja Aappo perään.

Oli aivan tyyni, järvenne ei pienintäkään viriä, taivas oli sininen ja kirkas. Vene kulki hiljaisten saarien lomitse. Kuului vain airojen tasainen loiske, kun Anna veteli voimakkailla käsivarsillaan, joiden yläosa vain paidanhiha peitti. Huivi oli valahtanut tuhtolaudalle, niin että aurinko paistoi suoraan hänen ruskettuneeseen niskaansa ja kiilteli hänen tiukasti kammatulla tukallaan. Vahva se on tuo Anna, vetelee kuin mies. Niin sitä pitää naisen ollakin, ajatteli Aappo.

Mikään ei häirinnyt äänettömyyttä, kaikki istuivat he aatoksissaan ja mieli oli harras kuin kirkossa.

"Saarnamies se oli", sanoi Maija, kun kotirantaan tultiin.

"Saarnamies", sanoi Aappokin.

Mutta Anna ei virkkanut mitään.

"Otapas, Anna, nyt se lehti", sanoi Aappo syötyä, "niin kuulostetaan, mitä siinä on".

Anna luki ja väki kuunteli kuin ihmettä. Oli, olipa ne maita siellä ja kansoja nekin kansat. Ja ihmisiksi niitä kaikkia kutsuttiin. Ihmisiksi vain, vaikka tuskin olisi niiden puhettakaan ymmärtänyt, jos puheikkain olisi päässyt.

Ja kun lehti oli luettu, otti Aappo sen Annalta, meni pihamaan nurmikolle pitkällensä, köllötti siinä mahallansa kyynäspäiden varassa ja katseli kuninkaallista perhettä, jonka Suomen pojat olivat kääntää humauttaneet tähän kolmiyhteisen uskoon.

Katseli sitä siinä niin, että raukaisi. Pää nyykähti käsivarrelle ja miehekäs, syvä kuorsaus kuului.

Ja niin tapahtui, että lehden tilaus teki sen käännöksen Aapon elämässä, että hänestä tuli harras sanankuulija. Anna sai toimittaa lukijan virkaa. Ja joka sunnuntai piti Annan istua siihen peräikkunan pieleen ja lukea Aapolle lähetyslehtiä.

Niiden kautta uusi, ihmeellinen maailma aukesi Aapolle. Arkenakin usein, kun työltä jouti, pyrki mieli sinne kaukomaihin. Se elämä siellä oli outoa ja ihmeellistä. Kuvittele jos kuinka kummallista, et sittenkään voi kaikkea kuvitella. Oli siellä jos jotakin. Nekin onnen maat, eivätkö ne liene sielläpäin olleet. Niinpähän oli näillä pakanoillakin jo valmista tämä maa ihmisen asuttavaksi. Et tarvinnut kyntää, et niittää, et kylvää, et koota riiheen. Ojenna vain puuhun kätesi, ota hedelmä ja syö. Oli, olipa ne maat. Niin sitä pitikin luoda maailma niinkuin tämä kolmiyhteinen loi, kun se kerran luomaan rupesi.

Kumma, kun ei mitään näistä ennen tiennynt.

Niin kului hiljalleen pari vuotta. Mikään ei enää muuttanut Aapon totuttuja elintapoja eikä pakana-asioiden harrastusta. Anna oli hänelle välttämätön lukijaksi.

Mutta sattui sitten syksyllä uusi renki taloon, ja se alkoi hienostella Annaa. Kunnon renkihän se oli, ei sen puolesta. Vaan häpeätä tuo olisi, jos Anna ei nyt talossa pysyisi, pysynyt kun oli jo liki kymmenen vuotta, paimentyöstä asti. Jokohan se nyt ottaisi ja tuolle rengille menisi, vakainen lukijakin vielä?

Se kävi ihan Aapon luonnolle se ajatus. Kulki siinä kotosalla aina nyreissään ja katsasteli asian menoa. Lukijan, lukijan ne nyt tästä veivät.

Sanoi siitä eräänä lauantaina puolipäivän aikaan Maijalle, että pitäisi sitä joutessaan tässä kirkossakin käydä, että jos Maija sitä eväänpuolta vähä konttiin pistäisi.

"Pannaan toki evästä kirkkomiehelle. Kovin se Aappo on ruvennut niitä autuuden asioita harrastamaan."

"Sitä ajoissa kun niitän, niin ei hätä tule."

"Hyvä se on."

Pani Maija evästä ja Aappo läksi kirkolle ja viipyi siellä pyhäiltään saakka.

Ja kun hän tuli kotiin, oli Lassi ehtinyt jo heille kirkolta ennen häntä. Siellä se tuvassa jo istui. Mikähän kiire sen siihen jo lennätti?

"Oli tällä Lassilla uutista", sanoi Maija, "niin ehätti toki kertomaan."

"Vai uutista", sanoi Aappo ja laski kontin penkille.

"Uutista, uutista oli", jatkoi Maija ja huusi ovesta: "Anna, tulehan nyt tänne."

Anna tuli.

"Se tämä Lassihan se ihmeitä kertoi", sanoi Maija. "Kertoi sinua kirkossa kuulutetun."

"Minua", ihmetteli Anna ja katsoi toisesta toiseen. "Mitä se nyt Lassi? Kuulutetun? He-he-hee."

"Jos liekin pappi valehdellut", sanoi Lassi. "En tuota arvannut kysyä."

"Valehdellutpa on", nauroi Anna. "Kenen kanssa ne muka kuuluttivat?"

"No, tämän Aapon."

"Ha-ha-haa", sekös Annaa nauratti. Hän kuivasi huivinnurkalla silmiään. "He-he-hee."

"Mitäs tämä Aappo itse siihen sanoo? Kirkossahan se oli Aappokin. Mitäs se itse sanoo tämä sulhanen? Liehän toki kuullut?"

"Sano noille, kun eivät usko, sano", sanoi Lassi, joka rupesi jo epäilemään, että mitä tässä oikein oli.

"Mitä tuossa sanomista", sanoi Aappo. "Miksipä ei olisi kuulutettu? Kun Lassi sen jo tuntui sanoneen, niin mikäs, mitäpä syytä on kellään rehellisen miehen sanoja epäillä."

"Vai kuulutettu", Maija löi käsiään yhteen. "Tätä Aappoa ja Annaa kuulutettu?" Anna veti huivia silmilleen. "Osasipa olla tämä Annakin tietymätön", ihmetteli Maija.

"Mistäpä se Anna tiesi", sanoi Aappo. "Vasta kai Anna sen nyt kuuli."

"Jottako ei tiennyt? Mitenkä Aappo sen sitten järjesteli?"

"Sitä vartenhan ne on papit, jotta ne ne asiat järjestelevät, jos niin sattuu ja tarve vaatii."

"Totta kai Aappo ensin Annalta kysyi."

"Mitäpä minä sitä Annalta kysymään. Tietäähän sen kysymättäkin."

"Tottahan jotakin sanoit, aikeistasi näet."

"Ei tullut sanotuksi."

"Sitä on sulhasmies."

"No, laitapa Anna nyt kahvit tässä, niin ryypätään", sanoi Aappo ja pani kirstunsa avaimen Annan helmaan. "Ota sieltä kamarin kirstusta sokerit ja kahvit."

Anna otti Aapon kirstun avaimen ja meni porstuanpohjakamariin. Ihan se ujostutti, jos tässä piti niinkuin morsiamena liikkua, kun tuo Aappokin kamariinsa jo käski ja avaimen antoi. Olisihan se nyt itsekin vielä —

Hän otti Aapon kirstusta kahvit ja sokerituohisen, jonka äänetönnä pani Aapon eteen. Aappo hakkasi sokeria veitsellä ja luuvasaralla, sillä aikaa kun Anna punakkana hääräili lieden ääressä.

No, Anna vihittiin Aappoon ja muutti Aapon kamariin asumaan. Tahtoi se ujostuttaa vieläkin, kun talollisen kanssa ihan. — Olisi se välttänyt muukin hänelle.

Olihan se sievää elämä nyt. Sievä oli se Aapon kamarikin. Sohvasänky oli heillä sivuseinällä siinä, pieni pöytä ikkunan ääressä, Aapon kirstu peränurkassa ja Annan oven suussa. Maijalta oli Anna saanut virkatun pöytäliinan ja naapurin emännältä verenpisaran. Vielä oli Aappo tehnyt hyllyn, jolla hän piti

lähetyssanomiam ja tupakanlehtiään.

Miesten mieshän se oli Aappo, niin tarkka ja hiljainen, jotta ei mihin panna. Ja hyvä ja nöyrähän se oli Annakin. Lienevät sellaisia niillä parhailta kaukomailla.

Mutta ilman lähetyssaarnaajaa ja sitä lukuhallua ja renkiä olisi Aapolta jäänyt tämä teko tekemättä. Olipas meininkiä ja aatosta kaiken aattelijalla, Luojalla näet, sillä kolmiyhteisellä. Totta tuo aatteli, jotta reistaanpa heidän kanssaan, kun heidät kerran loin, reistaanpa suottakin ja johdan yhteen ja onnenkin annan, kun vain osannevat ottaa.

JUSSI PETTERIN NAIMINEN

Pekka Ratinen, tämän Jussi Petterin isä, oli aikoinaan ollut torpanmies. Joukkuetta oli hänellä vain Maijastiina, se vaimonpuoli, kaksi tyttöä ja yksi pojan jukura, se Petter eli Jussi Petter. Mutta laiska kun pappa oli ja vapaamielinen näiden maallisten asioiden suhteen, joutui hän pois siitä kodosta, jonka he Maijastiinan kanssa olivat kaivaneet ja rakentaneet viettävän ja ahoisen Töllinmäen syrjään. Eihän se ollut heidän pesänsä niitä maailman parhaita ehkä jostakusta. Tuvan takaseinä ja osa sivuseiniä olivat vain sitä ahon kovaa kuvetta, kovaa rusomultaa, oikeista hirsistä etuseinä ja osa sivuja ja tuohilevyistä katto. Ehkä ei ollut se parhaita syrjäisestä, vaan eipä heillä ollut muistuttamisen sijaa, hyvä se oli heistä ja hyvä siinä oli elellä, rauhaa ja rakkautta kun vain riitti. Ja riittihän sitä järki-ihmisten kesken toki. Siinä sitä oli sovussa elää retusteltu jo toistakymmentä vuotta, aurinko oli paistanut heille silloin kun muillekin ja leipä elossa pitänyt kuten muitakin kuolevia. Ja olisi siinä elelty edelleenkin, vaan pois häätivät. Oli Pekka Ratinen muka liian laiska, kun makaili aina. Makailihan se Pekka ja olihan se Pekka laiska, eiväthän he sitä kieltäneetkään. Jokaisella on omat vikansa, ja siksipä he nurkumatta jättivätkin kotonsa ja muuttivat naapurin loiseksi.

Tytöt sai Maijastiina lapsenlikoiksi ja sinne ne joutuivat, minne lienevät joutuneet maailman kululle. Pieni Jussi Petter kulki emännän askareilla ja kohta aikuisten töilläkin. Äiti kehräsi naapurinemännille ja kävi kasakkana. Ja topakka kun oli Maijastiina, niin mikä, pitiväthän ne sitä. Niinpä meni se elämä siinäkin, meni, eipä tarvinnut Pekka Ratisen vain maallista ruumistaan vaivailla. Minkä lämpimikseen pakkasella vähän halkoja pilkkoi ja tupakkaa pienenteli. Mitäpä tyhjältä ahertamisestakaan olisi ollut, vaimonkin kun Luoja oli antanut hänelle hyvän, ei poikkitelaista sanaa se sanonut, vieläpä rakasteli Pekkaa ja pyrki leikkisästi aina papaksi puhuttelemaan. Niin että onni se oli yksillä, kesä kaikilla, minkä hänelläkin, kun sen Maijastiinan sai.

Ja lykästi heitä muutenkin, tahi oikeastaan se sitä poikaa, Jussi Petteriä lykästi. Hän onnistui näet pääsemään ison Penttilän hevosrengiksi, vaikkei ollut vielä kahtakymmentäkään täyttännyt ja vasta viime vuonna oli päässyt Herran pyhälle ehtoolliselle. Se oli oikea onnen potku. Ei sitä monia niin potkitakaan. Luvattiin Petterille 90 markkaa rahassa, talosta piturivaatteet ja kaksi paria kenkiä sekä markkinamatka. Jussi Petter sai oikein vaateaitan omiin nimiinsä, niin kuin isot rengit ainakin, ja sinne hän vei pyhävaatteensa ja sen pienen, punaisen kirstun, jonka hän oli teettänyt viime keväänä omia tavaroitaan varten.

Talon piian, Leenakaisan, aitta sattui olemaan ihan vieressä, niin että se Petter kuuli aina Leenakaisan liikehtimisen ja Leenakaisa taas Petterin.

Ja somalta se tuntui sen Petterin elämä. Leikintekoa oli työ, eipä häntä se väsyttänyt, työt kääntyivät vain käsissä. Ihan se pyrki laulattamaan niinkuin isoja renkejä ainakin, mutta kun kaino oli ja hiljainen, jäi ilolaulut laulamatta.

Se Asikaisen Leenakaisa, se piika, ei se ollut pekkaa pahempi sekään. Kääntyivät ne työt senkin käsissä, teki mitä sattui ja joka kohtaan joutui. Oli se reilu naiseksi. Mutta joshan sillä oli reilu liikuntapuoli, oli reilu suupuolikin. Suuri oli suu pakanalla, ihan korviin asti, sopi siitä sana. Mitäpä hän tyhjää ketään haikaili, oma herransa kun oli. No, eivätpä suuttuneet, pitivätpä häntä talossa mielellään, vaikka oli muuten törkysiivoinen naiseksi. Kuljeksi aina hameenhelmat vyötäisten alle nostettuina, niin että paljaat pohkeet vain vilkkoivat. Olkia oli sen tukassa ja ruumenenpölyä nenällä. Mutta silmät sillä läikähtivät, kun sattui, ja tukka, se punaisenruskea, oli paksu ja tuuhea kuin hevosen harja.

Lapsia oli sillä kaksi isätöntä. Ne olivat aina kintereillä. Hän hösitti niitä pois luotaan ja elleivät totelleet, tempasi hän varvun ja ripoitteli sillä jaloille. Muuten ei hän niitä kasvatellut, antoi olla omilla hoteillansa.

Meni Jussi Petteriltä siinä Penttilässä syystalvi ja tuli kevätpuoli. Sai tehdä nyt sen markkinamatkan. Sitä markkinamatkaa oli Petter jo kauan odottanut. Hänellä kun ei ollut omituista piippuakaan, sekin oli hankittava, ja tupakkaa, että pääsisi aikamiesten kirjoihin. Sellainen oikea letkuvarsi se piti sieltä nyt ostaa.

Läksivät siitä Leenakaisan kanssa yhdessä talon vanhalla hevosella. Ajaa köröttivät ja lystiä se oli. Tiuku helisi somasti, hanget narskuivat ja ruuna juosta rupsutteli. Lystiä se oli, ajaa minkä tahtoo, syödä minkä jaksaa ja istua kupsottaa Leenakaisan kupeella samojen nahkasten alla.

Ja perillä, kun letkuvarsi oli ostettu ja hakattua herrain tupakkaa, tunsu Jussi Petter miehuutensa kasvavan. Hän juotatti Leenakaisalla korppukahvit ja käyttäti häntä panoraamassa. Ja Leenakaisa, eikös tuo pakana mennyt ja ostanut hänelle kirjavan kaulahuivin. Ihan sitä piti siitä hyvästä Leenakaisaa teatterissa käyttää komeljantteja katsomassa. Somia eläjäitä ne olivat, kuin marakatteja ikään. Ja jo oli vaatekerrat päällä, et niitä olisi ihmisiksi uskonut. Mistä kaukaa lienevät olleet, toisista maanpaikoista. Ne kujeilivat pensaikoissa ja eivätkö liene puhelleetkin. Sanoi Leenakaisa, jotta puhuvat ne tätä ihmiskieltä, vaan ei tuota kuullut Petter. No, ei mokomampaa. Suikkelehti niitä siinä puoli tusinaa kuitenkin, mitä lienevät suikkelehtineet, levittelivät käsiään ja huutivatkin. Ja yksi tytön pakana kun kyykötti pensaan takana piilossa ja herrasmies, musta kuin paras pääskynen, suikkelehti etsiä sitä tyttöä, niin Leenakaisa puukkasi Petteriä kylkeen ja osoitti sormellaan ja selitti, että tuota se nyt etsii, niin Petteriäkin se nauratti ja yhtenä he nauraa höröttivät, kun se ei löytänyt. Niin suhahti Petter Leenakaisalle: "Anna kun neuvon tuon tuolle", ja kovaa huusi hän alas sinne komeljantille: "Elä etsi, tuolla se on tyttö tuon pensaan takana." Raikui vain sen Petterin ääni ja naurattipa muitakin, kun Petter neuvoi. Vaan tuli mies ja sanoi, että pois muka, että häiritään näytelmää. Vaan Leenakaisaa se sapetti, ja kun hän rupesi riitelemään, niin että sinkoili, niin kaikki kääntyivät katsomaan sitä ihmettä, taisivat ensi kertaa riitaa kuulla, komeljanttikin niiltä unohtui, vaikka se huusi lavalta minkä kerkesi, vaan Leenakaisan ääni kuului toki ylinnä. "Lähdetään pois", sanoi Petter. "Lähdetään", sanoi Leenakaisa, "jo nuo nähtiinkin marakattit". Päivitteli Leenakaisa, että kaikella ne rahaa kiertävät ja hintaa pitävät, toista oli karuselli ja toista sekin oikea apina, joka oli panoraaman pihassa.

"No, mitä siinä", arveli Petter, "soma noita oli kuitenkin nähä."

Ja naureksivat he niille jo kotimatalla ja lystiä se oli. Lystiä oli siinä reessäkin taas kököttää, vielä lystimpää kuin mennessä. Ihan se pyrki vehtuuttamaankin. Ja Jussi Petter yritteli eikä Leenakaisa suuttunut, nauroi vain ja pureksi rinkiä, joita Jussi Petter oli ostanut rihmallisen Leenakaisalle.

Ei se ollut hullumpaa sen Leenakaisan kanssa tuttavuutta tehdä. Lystiä se oli.

Ja niinpä kesällä jo kertoivat, että Leenakaisa ja Jussi Petter ne yksissä kuplehtivat vesakoissa ja niittylöillä. Eivätkö tuhmia vehtaille.

"Saisi tuo Leenakaisa jo jättää tuon vehtailemisensa. Kaksi lasta jo ennestäänkin", sanoivat.

Kuuli isä Pekkakin huhun ja tuli taloon muka verkkoja paikkaamaan. Mutta ei hän mitään keksinyt.

Tyhjää puhetta, ajatteli hän. Eihän tuo nyt Petter noin järjetön liene, että neljissäkymmenissä olevata — ja lapsihan se Petter oli vielä niihin hommiin, että tyhjää ne taas akat..

Mutta eikös pahan nenällä tuo Jussi Petterin pakana saunassa kaataa hulautta kipollista lämmintä vettä sen Leenakaisan niskaan. Ja Leenakaisa nauraa höröttää vain, kiepaisee hameen päältänsä ja huitoo sillä Petteriä. Syntyypä siitä heille käsikämmä. Jo piti viskata isän näkemään sitä. Jussi Petter puittaa lauteille ja miehet nauravat. Leenakaisa ei ole tietä pannakseenkaan, ammenteleee vain märkä piikkopaita päällään vettä ja porauttelee taas kuumia löylyjä kiukaasta.

Synti niillä on mielessä, arveli isä. Ja saunan jälkeen hiipi hän aitan taakse saadakseen selon asiasta.

Kun Leenakaisa tuli viimeiseksi saunasta, istuutui paitasillaan aitan kynnykselle ja aikoi kammata jouhiansa, kuuli isä, kun Leenakaisa kysyi:

"Jokos Petteriä nukuttaa?"

"Eipä tuo."

"Elä tule vielä. Mitähän se isäsi?"

"Mitä minä isästä, pysyköön erillään, ei minulla ole hänen kanssaan mitään tekemistä."

"Tottahan, alaikäinen."

"Anna olla, minä näytän, olenko alaikäinen."

"He-hee."

Ja isä Pekka kuuli, kuinka Jussi Petter aukaisi aitan oven ja tuli Leenakaisan aittaan. Leenakaisan ovi narahti saranoillaan, säppi rapsahti kiinni ja isä hiipi hiljaa pois.

Kovinpa oli Jussi Petter jo ylpistynyt. Sen koulua se kävikin. No, annahan olla.

Kertoi siitä isä Pekka Penttilän isännälle kuulemansa ja pyysi houkuttelemaan poikaa ja Leenakaisaa, että erosivat ajoissa. Yhtä ne pitivät. Isäntä ei ottanut oikein uskoakseen, vaan lupasihan tuo sitten koettaa.

Ja isäntä kutsui Jussi Petterin oikein kamarinpuolelle. Jussi Petter arvasi asian ja sanoi:

"Saisiko talosta lauantaiksi hevosta?"

"Mitä sinä hevosella?"

"Olisi kirkolla käyntiä."

"Vai kirkolla."

"Kirkolla."

"Elähän, ettäkö muka asiaakin olisi?"

"Sen tapaista. Olisi tuon Leenakaisan kanssa käyty pappia tervehtimässä."

"Ähää, vai pappia."

"Pappia."

"Heitä pois ne vehkeet, poika."

"Ei heitetä. Ja jos isäntä niinkuin puhemieheksi tahtoisi —"

"Vai puhe — jotta puhemieheksi oikein — joo, eipä muka muuta puutukaan kuin puhe — puhemies — joo. Se isäsi, se Pekka Ratinen se tässä pyyteli, että jos katsastaisit, ennenkuin rukkasesi poroon lyöt."

"Enpä minä isälle sitä —"

"Etpä isälle, se on tietty. Mutta, sanopas, mitä sillä itsekään teet?"

"Vaimonpuolellako — vai?"

"Sehän se — vaan kuulepas, jos odottaisit?"

"Mitä hyvää, ei se sen autuaammaksi."

"Jospa nuorempia, kun näkyy se vaimon tarve olevan — ottaisit, ottaisit nuorempia."

"Ei niistä nuoremmista."

"Niinhän se. Vaan kun, mitä ne sanoivat, sanoivat sen neljissäkyrmenissä muka olevan."

"Pilaakos se ikä? Eikö työhön pysty, vai?"

"Pystyy, eipä siltä."

"Sitä minäkin, jotta pystyy se."

"Pystyy, pystyy se Leenakaisa siihen työhön."

"Piti sen pystyä."

"Vaanpa kun on noita lapsia hankkinut."

"Niitä pyrkii tulemaan ihmiselle, se on nyt seikka se, jotta tulee niitä. Kun se on järjestys ja meininki, jotta lapsesta muka ihmisen kasvaa. Hulluhan se on meininki, vaan ei tuo liene ihminen oma tekemänsä, Luojan tekemäksi ne sitä panettelevat — vai mitä?"

"Niinhän sitä."

"Sitä niinkuin isäntämiehetkin kun siihen syntiin lankee, niin mitä sitten palvelusväki."

"No, niinhän se. Onhan se niinkin."

"Niin se on. Jotta mitäs siinä?"

"Mitäs siinä. Vaanpa se isäsi, se kun —"

"Liekö tuo isä työssä hionnut minun tähteni, vai mitä?"

"Ei tuo liene."

"Ei. Ja jos kuka on nähnyt, niin sanokoon."

Kukapa sitä oli nähnyt, että Pekka Ratinen olisi työssä hionnut. No, mitäpä siinä, kun sitä ei oltu nähty. Niin jotta, mitäpä sille Petterille enää pystyi sanomaan, kun se näytti noin koulunkäynyt olevan.

Ja siihen se isännältä jäi. Sanoihan sitten pihamaalla, kun näki Leenakaisan:

"No, oikeinko sitä naimaan?"

"Mitäs."

"Kun tuota olet tuon näköinenkin."

"Mitäpä kukaan näölleen. Lukihan se isäntä Jumalan sanasta viime sunnuntaina, että taitaako joku enää äitinsä kohtuun takaisin mennä ja sieltä jälleen ulos tulla — että minkäs minä tälle näöllekään."

"Mitä tuosta maitoparrasta on sinulle mieheksi."

"Toverin minä siitä, en minä miestä. Miehiä on ollut ja saa aina."

"Mitä sitä toverilla maaton?"

"Lapsia on ruttoisampi yhtenä elätellä. Ja siitä se Petter miehistyy, kun minä sitä syötän. Ja syötetään vielä Pekka Ratinenkin, sanokaa se vain sille."

"Jokohan syöttäisitte?"

"Syötetäänhän pappaa toki."

Minkäpä niille taitaa, arveli isäntä, päänsä ne pitävät. Ja sanoi isäntä Pekka Ratiselle, että pankoon esteet, kun poika on alaikäinen. Vaan ei Pekka Ratinen sanonut uskaltavansa, jos ikänsä Petter-poika siitä vihoja kantaa ja hänet jättää avustamatta. Mitäpä sitä Jussi Petterille enää, kun ei isäntä itsekään sanonut mitään tainneensa. Leenakaisaa koetteli hän vielä kielitellä.

"Kuule", sanoi hän, "nuorihan se on Jussi Petter sinulle".

"Nuorihan se on. Saisihan se olla vaikka parisenkymmentäkin vuotta vanhempi, ei ikä pahaa tekisi."

"Luovu sinä siitä."

"Luopuisinhan minä, vaan kun se pitää hameen helmasta kiinni, ei tuo liene ihmistä ennen nähnytkään kuin tällaista."

"Lienet viekoitellut?"

"Alaikäistä. Johan siitä pystyisi lakikin rankaisemaan."

"Sitä lapsillesiko sinä sitä isää?"

"Niillehän sitä, mitäpä minä isällä itse enää. Niillehän sitä. Ne kun syövätkin kuin sudet."

"Sattuipa tuo toki työntekijä."

"Sattui. Enpä minä miestä pärevakassa pidettäväksi otakaan. Villat minä vakassa pidän."

"Lieneekö ikää tällä morsiamella, kun on suu niin pieni?"

"Ei kuin puolisataa vuotta. Sitä jo jaloilla silloin juoksin, kun pappu Ratinen oli paratiisissa ja siivillä vielä lensi."

"Näyt olevan koulut käynyt."

"Muut, pait en laiskain koulua. Siinä jos ahkera on ja tarkan työn tekee, ei syömään jouda, ellei muut suuhun pistä. Vaan pistetään se Pekka Ratiselle, elkää hätäilkö, ei teiltä leipä puutu."

Leenakaisa nyökkäsi päällään ja silmät läikähtelivät, kun se nauroi, kieppasi hameen helmat ylös ja humppasi töilleen.

Mitäpä sitä auttoi enää itsensä Pekka Ratisen muuta kuin koetella pysyä suosiossa. Ja siksi toisekseen, mitäpä hän sotkeutumaan toisten asioihin. Hulluhan hän olikin. Johan tuo näkyi Jussi Petter miehistyneen, niin että tottapahan tiesi mitä teki. Eikä se hullumpi ollut Leenakaisakaan, kun tarkalleen otti. Ihminenhan tuo oli tuokin ja kunnan ihmiseltähän tuo näytti. Jospa tuo oli onneksi hyvinkin tuo naiminen.

Jopa pyrkivät tulemaan Pekka Ratiselle haaveet mieleen. Sinne kun olisi päästä vielä sinne entiselle mökille, sinne Töllinmäen aholle. Sinne jos Jussi Petter nyt Leenakaisan kanssa lähtisi. Laajentaisi sitä alaa siinä vaikka, vaikkapa sitten koko mökin hirsistä rakentaisi. No, vielä se tuo Leenakaisa sen Petterin kanssa sen rakentaakin. Sattui niin roimakka ja hyvä ihminen se Leenakaisa. Ainahan he sen kanssa toimeen tulivat. Ja totta puhuen, siinä omalla mökillä ne olivat lystimmät päivät olleetkin. Kesäaikana etenkin, siinä aholla kun vain kohotteli, niin aurinko kun paahtoi kivien kupeita ja selkää, niin että sekaisin ne siinä ajanlaskut nukkuessa menivät. Oli se siunattua. Siunattua se oli se elämä. Ja siinä sitä mansikkaakin kun ennen kasvoi, ihan punanaan hohti. Jo oli Luojan viljaa. Olisi vain ollut poimijoita. No nyt, nythän ne Leenakaisan lapset, nehän ne nyt poimivat. Eikös vain tarpeen olleet nekin. Tyhjänpä melusi tässä hänkin. Niin se oli, että jos mitä teki, tyhmästi teki. Jouti siis olla tekemättä. Ei elämässä vikaa, siunattua se oli, se oli vain tuo ihmisen luonto niin härski ja häijy, että sotkeudupas vain ehdoin tahdoin toisten, kunnan ihmisten asioihin.

NAAPURUKSET

Olipa Luoja luonut tämän maailman ihanaisen, eipä parempata tarvinnut. Oli järvet tuolla Esalanmäen alla, kalaa läksi sieltä kun nostit, oli metsät vanhat ja suuret kuin parhaat pilaristot, jotka taivasta kohti kohosivat, ja rannoilla rehevät ja leppoiset lehdot. Ja tässä keskellä, tässä mäen viettämällä niityt uhkeat ja uhkeat pellot. Ei kuin käänsi maata ja siementä vähän rippasi, niin se viljan kasvoi.

Oli, rakentajapa oli ollut, joka tämän maailmankin rakensi. Pitipä sanoa, että kaikki se kohdallensa laittoi. Mikä sitten asustaessa näillä asuinsijoilla, puutettakaan kun ei mistään ollut.

Mistäpä sitä puutetta, kun vain työtä teki, tahi muuta elämänhäiriötä, kun vain sopuisuutta itsellä riitti.

Ja riittihän sitä, kun vain syntiä vastaan taisteli. Ja mikä oli taistellessa näin kesäisin etenkin.

Kummastipa tuo hellitti aurinko nytkin. Kirkas oli taivas, ei kuin jokunen pilvenlonkare köllehti laiskana siellä täällä. Hellittipä, hellittipä maata nyt tuo aurinko kerran.

Oli ruis kypsää jo siinä. Ei kuin ota ja leikkaa, leikkaa Luojan parasta viljaa.

Esias Huttunen seisautti hevosensa siinä mäen rinteellä kesantopeltoa kyntäessään, pyyhkäisi hikeä otsaltansa ja katsahti kartanolleen päin.

Peltojen keskellä, mäen nyppylällä heloittivat punaiseksi maalatut rakennukset. Ne olivat hänen. Toisella mäellä, aivan rajatusten, oli veli Petterin talo.

Eivät sattuneet sille veli Petterille pellotkaan aivan samat. Kivikompaa oli jo maa.

Huttunen kiirehti hevostansa, ei sitä joutanut tässä seisottelemaan. Kynti taas rinnettä ylös, rinnettä alas. Maa kääntyi, tuoksusikin se tuo voimakas multa ja väkevyyttään ihan uhkui.

Eivät, eivät sattuneet veli Petterille pellot aivan samat.

Vaikka olivatkin heidän maansa niin rajatusten, että peräpellot toisissaan ihan kiinni. Pieni notkelma oli talojen välillä, mutta samaa tilustahan nämä olivat isävainajan ja heidänkin aikana olleet.

Ja olisivat vieläkin, ellei se Petter olisi nainut sitä Serahviinaa. Se Serahviina sehän se oli syynä siihen, että heille Petterin kanssa ero tuli. Nainenhan se sen eripuraisuuden maailmaan tuotti, se oli tietty.

Seisautti Esaias taas hevosensa eikä voinut olla silmäilemättä Pekkalanmäkeä.

Samoin peltojen keskellä, omalla mäennyppylällään ne heloittivat senkin Petterin punaiseksi maalatut rakennukset. Tupa lämpisi sielläkin, savukiemura kohosi tuvan piipusta, totta ne leipää nyt leipoivat kuten Esalanmäelläkin. Serahviina näkyy kantavan maitopyttyä aitasta tupaan, totta ne rieskovatkin.

Lapsia teuhasi siellä pihalla ja kanat kaakottivat. Hyvä sillä oli Serahviinalla tuo kukko. Piti Sohvillekin sellainen saada.

Kuului tuo elämä hänenkin mäeltään, jos Pekankin. Mitähän ne nyt siellä? Lapsiako se Sohvi siellä nyt taas torui?

Yhtäkkiä kuului sieltä julma huuto:

"Esaias, Esaii-aas."

"Mikä hätänä", huusi hän vastaan.

"Pekkalan siat ovat meidän potaattimaassa."

Esaias heitti ruunan keskelle vakoaa, kohotti piikkohousujansa ja juosta hynttäsi kyntövitse kourassa pehmeätä peltoa pitkin pihamaalleen. Siellä potaatissa olivat Sohvi ja lapset sikoja hösittämässä.

"Sikojako ne, kun toisten viljelyksissä."

"Ässh, menettekö, pakanat."

Sohvi hösitti niitä leipälapiolla. Hänen kätensä olivat kyynäspäitä myöten taikinassa. Hyllähteli vain, kun hän, lihava ihminen, juoksenteli siinä pään ympärillä leivontahuivi, piikkopaita ja punainen alushame päällään, juoksi väkyksensä niiden sikain, pakanoiden perässä.

Siat vinkuivat ja öhkivät, Esaias ja Sohvi öhkivät ja ähkiivät, lapset kiljuivat ilosta ja jännityksestä hyppiessään paitasillaan potaattipenkien välissä ja hösiiessään niitä suuria sian juntsikoita.

Saivat ne piiritykseen. Mutta ei niitä talosta pois ajettu. Hösitettiin vain navettaan ja sinne teljettiin.

"Olkaapa nyt siellä, pekanmäkeläiset", sanoi Esaias telkeä asettaessaan.

"Ja pysykää siellä, että opitte vasta vierasten mailla liikkumaan", sanoi Sohvi.

"Pitäähän ihmistenkin tietää, mitä rauhaan sopii, saati sitten sikojen", sanoi Esaias housujaan nostellen.

"Rapsauta sinä nyt, Esaias, niitä pekkalaisia."

"Rapsun sietävät."

"Lähetä piika Tiina viemään sanaa sinne."

"Kuules, Tiina", sanoi Esaias Tiinalle, joka hiilikoukku kädessä seisoi tuvan ovella, "juoksutapas Pekkalaan sana nyt."

Tiina viskasi hiilikoukun kädestänsä.

"Juoksuta se sana Petterille, että jollei tule hakemaan sikojansa Esalanmäeltä ja maksa hyvällä niiden syönnöksiiä, niin rapsun saavat."

"Ja kysy", sanoi Sohvi, "eikö siellä ole kissoja nähty."

Esaias oli hyvillään noista sioista. Sietikin se Petter jo muistutuksen taas.

Pistäytyi siitä maitoaittaaan, kun kerran kartanolla oli, ja ryyppäsi piimän sintua puolisen tuoppia.

Ja pulskalta tuntui olo, kun kynnöksilleen palasi. Ne nämä kesäiset päivät tällaiset, ne vasta päiviä olivat. Auringonpaiste kuin valmis kulta valui maahan ja rikkautta tuotti. Olikin tuota hyvyttä antanut jo heidän osalleen, ei sitä voinut kieltää.

Olihan sitä Pekkalanakin, vaikkei ihan niin paljon. Silmäilytti se Esaiasta taas sinne Pekkalanmäelle päin ja hän näki sieltä Tiinan tulevan.

Saapahan nähdä, mitä se Petter nyt. Eiköhän sitä sapettane. Siellä se pihalla näkyi tepastelevan. Jopa tiuskasi lapsilleen. Ähää, taisipa se suututtaa.

Näki Esaias siinä kyntäessään, kuinka Pekkalan isäntä kohta asteli heille päin. Sovintoa kai se hieromaan.

Ei Esaias ollut tietävinäänkään, kynti kynnöksensä loppuun eikä kiirehtinyt. Joutipahan Petterkin odottaa.

Esaiaksen pihamaalle tultua alkoi Petter hieroa sovintoa, lupasi kaksi kappaletta sovittajaisia.

Mutta Esaias ei suostunut niin vähästä sikoja antamaan, vaati neljää kappaletta.

Se oli Petteristä kuitenkin kohtuutonta. Hän tinki edes kolmeen, mutta Esaias ei peruuttanut.

Kun sovintoa ei tullut, meni Esaias tupaan eikä ollut Petteristä enää tietävinäänkään.

Petter istuutui kaivon kannelle, tupakoi ja odotti. Eipä ollut kiirettä, kun iltapuolella oli jo päivä. Kun saunaan illaksi ehti, vähäpähän muusta.

Kohosikin savu jo sieltä Pekkalanmäen saunasta, kohosihan tuo Esalankin. Molemmat saunat olivat loivien mäkien alla lähetysten saman lahden rannalla. Kohosi sieltä kaksi värisevää savukiemuraa ja haihtui tuulettomalle taivaalle.

Pekka odotti Esaiasta, mutta Esaiasta ei vain kuulunut. Joutipa olla, istuu tässä nyt, vuosiapa tuosta oli vierinyt, kun hän oli kotitalollaan käynyt. Tuskinpa olisi nytkään viitsinyt, vaan se Serahviina houkutteli, että sopii pois hyvällä ja toimittaa samalla omaakin asiaansa. Niin, parastahan se on olla nöyrä, kun tarvis vaatii, ja näyttää ylpeyttään taas toisessa paikassa.

Siivollahan sitä aluksi elettiin ennen, ei se Esaiaksen vaimokaan niitä helmasyntejään ennen näytellyt, ennenkuin Petter nai Serahviinan. Sitä näillä vaimoilla kun oli eri ajatukset elämästä, Sohvi piti kissoista ja Serahviina ei kissoja sietänyt.

Oli näet se Sohvin kissankoirikas päässyt Serahviinan maitoaittaan ja syönyt piimivästä pytystä kerman ja kaatanut toisen pytyn lattialle, että jo oli näky, kun Serahviina aukaisee aamusilla oven.

Tietenkin se Serahviinaa suututti. Ja sisukas kun oli, toimitutti hän salaa kissan pois päiviltä. Siitä se alkoi.

Sohvi siitä äkämystyi, ja kun tiesi milloin Serahviinan olevan nukkumassa aitassaan, sohoi pitkällä hangolla aitan alle ja huusi: kiss-kiss.

Rauha oli lopussa, alituista riitaa syntyi, niin että sitä ei kestänyt mikään. Kun eukot suuttuvat, ei niiltä kekseliäisyys lopu. Sohvi ei sanonut Pekkaakaan enää muuksi kuin Ärrä-Petteriksi, Petter kun, Luojan tahtohan se tietenkään oli, ei osannut ärrää sanoa. Ja Sohvin lapsetkaan Petterin pihamaalla kulkiessa eivät muuta kuin hyrräsivät ärrää kuin kehräävät rukit.

Poishan sitä piti lähteä Pekan matkueen ja siihen Pekkalanmäelle pesivät.

Tuli sitten raja-aita pantavaksi naapurusten välille ja kun kumpikin vierasmiesten kuullen kävi uhkaamassa, että ellei aita siihen ja siihen päivään mentäessä ole valmis, vetää kumpikin toisensa oikeuteen. Ja niin aloittivat molemmat ähmissään työn, toinen ylä- ja toinen alapäästä rajaa. Ja kun keskipalkoille tulivat vastatusten, ei kummankaan sisu antanut myöten aloittaa sananvaihtoa. Menivät uhallakin toistensa sivu, ja kun ei toinen, niin ei toinenkaan pysäyttänyt työtänsä. Niin kohosi kaksi uutta närevitsaksista aita vieretysten rajapyykistä rajapyykkiin niin lähellä toisiaan, että tuskin porsas olisi mahtunut välissä kääntymään. Maantien kohdalle teki kumpikin portin, toinen maalasi sen punaiseksi, toinen siniseksi.

Mutta kalat kuljeksivat järvisä sekaisin. Ja eräänä keväänä tapasi pekanmäkeläinen rysänsä kuivalta maalta. Seuraavana päivänä olivat esanmäkeläisen merrat korkeimman kuusen latvassa ja risuja pullallaan. Sitten tarkastutti Esa oikein lautamiehenä kaurahalmeensa, jonka Petterin lampaat olivat haaskanneet, ja putosipa Petteriltä kokonainen hehto sovittajaisia.

Ja nyt tämä uusi jykkeli. Vaati vielä neljä kappaletta, vaikkeivät siat olleet vielä kiven kuvettakaan tongaisseet, saati sitten suurusta suuhunsa saaneet.

Jos olisi muistuttaa Esaiakselle ääsisistä asioista. Mitähän se, eiköhän se sitä suututtaisi.

Esaias oli näet kerran ennen sairastaessaan alkanut sulatella sydäntään, kun pelkäsi kuolevansa. Oli Sohvi kutsuttanut papin ja pappikin oli vakuuttanut, että lähtö se nyt tulee. Esaias itse ei ollut vielä uskonut, oli vain tinkinyt vastaan. Vaan pappi oli tiukannut ja käskenyt Esaiasta aikanaan katumaan ja muistelemaan syntejään. Esaias ei ollut sanonut mitään erityisempiä muistavansa, vaan Sohvi oli tullut väliin ja ruvennut luettelemaan ne rysäjutut ja muut. Oli Esaiaksen pitänyt luvata papille, että hän pyytää anteeksi pekkalanmäkeläisiltä. Niin kutsuttiin sitten Petter ja Serahviina Esalanmäelle ja Esan kamariin, jossa Esa teki sitä kuolemata ja katumista. Vaimot itkivät tämän lihan heikkoutta ja ihmismielen turmelusta, ja Esa pyysi anteeksi ja pyysi, etteivät pahalla muistaisi häntä, onhan sitä tullut riidelleeksi, vaan sopuhan se olisi ollut paras alun perin.

"Sopuhan se olisi ollut paras", arveli Petterkin.

"Kun sen olisi vain tiennyt", sanoi Esa.

"Eihän sitä mistä tiennyt", jatkoi Petter. "Vaan kun sinä olisit ollut sen raja-aidan tekemättä. Hullutushan siitä tuli. Nytkin viime viikolla katosi meiltä yksi emälammas. Sitäkös etsittiin ja haikailtiin. Ja eivätkös eilen löydä sitä kuolleenä sieltä aitojen välistä."

"Ka, senkös pirkkulin vuoksi jätitte porttinne auki. — Vai raja-aidan tekemättä! Ähää! Vai minä muka sillä lampaanne. — En minä ole kissaakaan vielä toiselta tapanut, saati sitten lammasta."

"Ähäs", sähähti Serahviina. "Onpa siinä kuoleva."

"En minä mikään kuoleva ole, kuka sitä on sanonut." Esa kohosi tilaltaan ylös.

Poishan pekanmäkeläisten piti mennä. Ja turhaa se oli koko anteeksipyyntö, sen papin hullutusta kaikki. Mutta nauroi sille Pekka ja se Esaa suututti.

* * * * *

Pekka istui ja poltteli yhä piippuaan, mutta Esaa ei vain kuulunut. Sohvi kulkea humppasi jo rainta kädessä eikä ollut näkevinäänkään Petteriä. Lehmikujaan teki Tiina jo savuja ja lehmän ammuntaa kuului kujalta.

Jopa nousi lehmisavu sieltä Pekkalanastakin. Näkyi Serahviina jo lypsillä liikkuvan ja lapset juoksentelivat sen perässä.

Sattui lautamies tulemaan siihen Esalanmäelle ja tervehti Petteriä.

"Mitenkä sitä sinä täällä", kysyi lautamies.

"Nuo siat mistä aitojen yli lienevät kulkeneet."

"Anna rapsu."

"Ne meidän siat, näet."

"Ahaa."

"Se kun liikoja syönnöksistä tahtoo, pysyhän tässä vierassamiessä."

Jo Esaiaskin oli nähnyt lautamiehen ja tuli tervehtimään.

"Sitä rapsuja juoksutat?"

"Niitähän sitä. Sivu tästä kulin."

"Kun tähän satuit, niin rapsautapas tätä Petteriä, tämän siat, näet."

"Maksanhan minä sovinnolla."

"Jos maksanet?"

"Sen kolmisen kappaa."

"Ei kuin neljä."

"Olkoon menneeksi. Maksetaan hyvällä. Lähetä Tiina vaikka paikalla hakemaan, niin potaatit saat."

"Kuules Sohvi", huusi Esaias hyvillään lehmiikujaan, "lähetäpä Tiina hakemaan Pekkalasta neljä kappaa potaatteja. Keittäpä, keittäpä vaikka potaattipuuron illalliseksi."

"Ja siat sinä lasket."

"Ka, lasken."

"Tämä lautamies kuulkoon sen", sanoi Petter. "Ja tämän saman vieraanmiehen kuullen sanon minä, että ellet maksa viittä markkaa ruunastasi, joka naapurimaan kautta kiersi meidän halmeeseen, niin rapsauta, lautamies, tätä Esaiasta."

"No, pirkkuli."

Mutta nyt naurahti Petter, pani tupakkaa piippuunsa ja veteli sitä niin, että nenä notkui, eikä ollut Esaiasta enää näkevinäänkään. Esa ruopi korvallistaan, syljeksi ja töpeksi. Nytpä se harmin paikan teki.

"Nuo elukat", ähki hän.

"Ne elukat, ne ovat rasituksia", ivaili Petter.

"Hä?"

"Kun tuo Esalan kissankoirikas juoksee raja-aidankin yli toisten kissojen luo."

Harmitti se Esaa vielä enemmän, kun Petter siinä pistelemään rupesi. Ja hän sanoi:

"Nuo Pekkalan varikset ne kun meidän ohrapellossa yökaudet ärriä särkevät, niin että tärisee — häh?"

"Eipähän omantuntosi tärinä untasi estäne."

"Hä?"

"Vaikka se kerta tärisi niin, että anteeksi pyysit."

"Kuulkaapa vierasmieskin tämän juttusia. Minäkö anteeksi pekkalanmäkeläisiltä — mitä! Eiköön tuota rapsua tuollaisesta valheesta saisi — mitä?"

Sähisi se Esa, vaan Petter kohosi jo lähteäkseen, kun oli saanut asiansa loppuun. Läksi siitä se Petter kotiinsa päin.

Oli ilta jo käsissä, kun Petter asteli hitaasti piippua poltellen kotiaan kohti.

Aurinko laski jo lahden taa, kultasi Pekkalan ruishalmeiden kypsää viljaa ja heitti Pekkalan ikkunasta kimpun kirkkaita säteitä Esalaa kohti. Molempien saunojen lakeisesta kohosi hieno auer kirkasta iltataivasta vasten.

Rauhaisa oli luonto, äänettömät metsät ja hiljaiset saaret, jotka kuvastuivat tyynen järven pintaan. Ihanaiset, ihanaiset olivat asuinsijat, eipä parempata tarvinnut tämä ihmislapsi.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KUN ON TUNTEET: NOVELLEJA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR

ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.